

Q. F. F. Q. E. J. D. T. O. M.

גֵּזֶרֶת

SEU

PARADISUS

LEVITER DELINEATUS,

Nec non

Consensu & Adprob. AMPL. FAC. PHIL.

In Regio ad Auram Lycéo,

Sub PRÆSIDIO,

Admodum Reverendi & Celeberrimi Viri,

DN. M. DAVIDIS לוידי

LL. Orient. & jam designati S.S. Theol.

Professoris Publ. & Ord.

Pro Gradu Magisterii,

Publicæ ventilationi modestè submissus

â

S. R. M. Alumno

JONA S. ערעדאש

Wex: Smol.

Die XIX. Junii, Anni M. DC. XC. VII.

In Audit. Max. horis consuetis.

ABO Æ, Impr. apud Jo. WALLIUM.

SACRÆ REGIÆ MAJESTATIS

Summæ Fidei Viro,

In CHRISTO Patri

ac

Domino Reverendissimo,

DN. SAMUELI

WIRÆNIO,

S.S. Theol. DOCTORI Celeberrimo,

Inclutæ Diœcesios Wexionensis

EPISCOPO Eminentissimo,

Ven. ibidem Consistorii Ecclesiastici

PRÆSIDI Amplissimo,

Gymnasiorum & Schol. per Diœcesin

EPHORO Gravissimo,

DOMINO, PATRONO, PROMOTORI,

Summo, Optimo, Benignissimo.

humilima veneratione æternum
suspiciendo.

*Pacem DEI & exquisitam multorum
annorum felicitatem!*

Reverendissime PRÆSUL,
Domine Benignissime,

*nxiè deliberare, cui qualem-
cunque hunc conatum A-
cademicum submissè offer-
rem, ne dicam inscriberem,
& cujus potissimum honori*

*hanc sive officii sive debiti
devotissimi erigerem statuam, reverentiæq; meæ
& subjectonis adfectum aliquà ex parte testa-
rer, non duxi magnoperè necessarium, cum
& plures & majores, quam ut toto hoc opu-
sculo, nedum paucis hisce lineolis comprehendì
possint, circumstant cause, non tam invitantes
quam prorsus postulantes, ut Reverendissi-
mæ Vestræ Paternitati, animum meum,
quod ultra non valeo, humilimum proberim &
gratissimum. Affectus Vester, Reveren-
dissime Pater, in Musas longè latèque cele-
bra-*

Gratissimus, inque illarum Sectatores assidu-
os prope divina Benignitas, Doctrina soli-
dissima, virtus decoratissima, honesti & inho-
nesti discriminatrix sapientia, tum castissi-
mum judicium de utili & inutili publico,
altius quidem commeruere elogium. Speravi
quidem semper meliora potuisse adferre per
hocce quinquennium, ex quo Reverendissi-
mæ Vestræ Paternitatis permisso benignissi-
mo & consilio saluberrimo ad celeberrimum
hoc, quod Aboæ est, Eruditionis delubrum ac-
cessi, ad hunc usque temporis punctum, quo
iterum sub Reverendissimæ Vestræ Pa-
ternitatis sinum tutissimum & promotionem
benignissimam redire humilime gestio; Sed
voluntatem promptissimam iratior destituit
fortuna. Adeoque nil nisi rudem imaginem
horti illius Paradisiaci, primi nostri paren-
tis sedis augustissimæ, indocto penicillo de-
lineatæ, pro innumeris & ineffabilibus in
me collatis beneficiis reporto, & jam non ut
aliquod munus vel debiti solutionem, sed ut
pignus & ejusdem agnitionem ad Reve-
rendissimæ Vestræ Paternitatis pedes
submissè & reverenter depono. In sublimi li-
cer debeat Reverendissima Vestra Pater-
ni-

nitatis, *sepiſſimè tamen ad infima eant ſaluber-
riſſimæ Veſtræ cura, omnesq; Egenos Muſarum
Alumnos, quorum & ego humilimus ſum &
ultimus, propenſiſſimè erigant, faveant & pro-
moveant. Suscipiat itaque & hoc animi ſubje-
ctiſſimi pignus ſerenò placidòque vultu Re-
verendiſſima Veſtra Paternitas, quod hu-
milima peſtoris veneratione offero, eſt quod ſub-
miſſè oro atque abteſtor. Ego viciffim DEUM
calidiſſimis ſuſpiriis venerabor & votis, ut vi-
vat Reverendiſſima Veſtra Paternitas
Regi & Patriæ, Ampliſſimæ Nobiliſſimæque
Sue familiae, vivat denique omnibus ſuis bo-
nis Clientulis, quibus dignitate & amore eſ-
Pater, tutelà Patronus, auctoritate Propu-
gnator, Ornamentum in proſperis, Auxi-
lium in adverſis, vivat Lumen & Columen
noſtrum, vivat quam diutiſſimè, quam feli-
ciſſimè, hoc eſt & perpetuo erit votum devotum*

Reverendiſſimæ Veſtræ Paternitatis

Devotiſſimi clientis

JONÆ Ekedahl.

*Amplissimis**Adm. Reverendis***DN. M. OLAO CAVALLIO,**

Templi Cathed. Wex: Pastori meritissimo,
 Archi-Præposito gravissimo, Consistorii Ad-
 -fessori Seniori Amplissimo & Celebratissimo,
 Mæcenati & Promotori magno, submissa
 animi reverentia æternum suspiciendo.

DN. M. JOHANNI COLLIANDRO,

Regii Gymn. Wex. S. S. Theol. Lectori Pri-
 mario, Pastori & Præposito dignissimo, vene-
 randi Consist. Adfessori æquissimo.

Cæterisque dicti Consistorii ADSESSORIBUS
 S. S. Theologiæ & Philosophiæ LECTORI-
 BUS, Patronis & Promotoribus singulis,
 nulla non veneratione ætatem colendis.

DN. M. JOHANNI UNDEWALD/

Pastori in Korsberga/ Simnhult & Soolberga
 vigilantissimo, Præposito in Östraharad longè
 meritissimo. Ut & reliquis dicti territorii
 PASTORIBUS, Promotoribus, Evergetis
 & Fautoribus, pariter omnibus piâ mente
 perpetuò venerandis.

Pacem, Felicitatem

RIS

Et Nobilissimis,
Et Spectatissimis,

DN. PAULO RUDBECK,

de Eternd / Boaryd & Borekholm &c.
in Konga - Östra - & Norwidinge - Häraden /
Judici territoriali Nobilissimo & Aequissimo,
Patrono & Promotori magno, summo re-
verentiæ zelo perpetuò suspiciendo.

DN. NICOLAO JENSEEN /

Primario Nitrariæ per Smolandiam & We-
strogothiam Inspectori Nobilissimo & Spe-
ctatissimo, Promotori & Evergetæ suo
Propensissimo & indubitatissimo, quo-
vis honoris adfectu & officii genere nun-
quam non prosequendo.

DN. LAURENTIO REEMAN /

In Östra - & Westra - Häraden Treatori
Adecuratissimo & fidelissimo, Everge-
tæ & Fautori suo, ut à teneris Propensis-
simo & probatissimo; ita etiam impostè-
rum, ut hætenus debirò animi cultu sem-
per honorando, amando.

Et Annos multos!

Amplissimi & Nobilissimi Viri,
Adm. Rev. & Spect. Domini.

*Ab eo usque tempore, quo animum Mu-
sis dicavi & literis politioribus, pecu-
liari & nescio quonam incensus earum
ardore atque desiderio, semper mihi in votis fuit,
ut aliquale studiorum meorum Specimen non
tantum in lucem ederem; verum etiam eodem
animi mei gratitudinem, pro infinitis Vestris
& innumeris partim in memet ipsum, partim
in Parentem meum dilectiss: congestis benefi-
ciis, publicè & declararem & altà mente ser-
varem. Vestra sane benevolentia, Vester a-
mor, vestri in ferendis judiciis, de honore
DEI, de Bono publico, de Ecclesia restaurata
vel collapsæ facie, doctrinales discursus (plu-
ra non addo ne res magis obnubiletur quam
illustretur) me summo opere commovere, ut
Breves hæc paginas cum prosperrimæ fe-
licitatis voto & spe ulterioris benignæ pro-
motionis in gratisimi animi pignus pro di-
ctis beneficiis & meritis multis, Vestris
Am-*

Amplissimis & Nobilissimis, Admodum
Reverendis & Spectatissimis nominibus
*submissè, reverenter & officiose, inscriberem
consecrarem, offerrem. Accipite proinde Pa-
troni & Promotores Optimi, sereno vultu
& favente nutu, quæ vobis offero, sive testi-
monia laboris, sive officii demum symbola fu-
erint. Munus esse levidense fateor ipse, animo
tamem devotissimo oblatum, infimum apud
Vos invenire locum humilimè spero & pla-
ne confido. Hinc non exigua mihi suborietur
materia, ad benevolentissimam Vestram pro-
pensionem dignis elogiis ulterius decantandam.
Quod non sine ardentissimis precibus
atque suspiriis calidissimis, pro omnigena Ve-
strorum omnium & singulorum prosperitate
& incolumitate faciet, dum in lugente hac
hominum societate vixerit.*

Amplissimorum & Nobiliff. Virorum
Adm. Rev. & Spect. Dominorum

humilimus & observantiss. cultor.

J. Ekedahl.

Christine DV. ERUDITISSIMÆ
Philosophiæ CANDIDATE meritiſſime,
Amice dilectæ.

Eodem jure quo Stylus character
perhibetur animi, Disputatio-
nis etiam argumentum in-
genii dicatur imago & sigillum.
Omnes quidem loquimur omnesq; scri-
bimus, non majori tamen similitudine
quàm quâ una facies alteram reſert.
Sic omnes disputamus, sed in eligenda
materiâ tantâ cum varietate, ut & hic,
si usquàm alias, tua trahat quemque
voluptas. Quidam terrenis, alii cœlesti-
bus, hic demissis, ille sublimibus, iste
utrisque delectatur. Omne tamen in-
genii arguit & demonstrat acumen.
Quid vero Tua, *Pereximie Dn. Candidate,*
in sinu gerat Mens, qualesque sint ejus
vires, optimè duarum vel trium in Re-
gia hac Academia habitaram Disputa-
tionum testantur argumenta. Præter-
quam enim quod subtilem satis in Logi-
cis defendendam suscepisti materiam,
singularem merentur laudem proprio
Mar-

Marte elaboratæ, illa de *Cometis*, hæc
jam de *Paradiso* lucique publicæ datæ.
Quæ ambæ ejus sunt dignitatis, ut æqua-
liter Te in Cœlo & Terra cogitationibus
tuis versatum esse monstrent, nec aliud
hic vel ibi elaborandum elegisse, quàm
quod cum subtilitate æqualem habet u-
tilitatem. Quid enim in Cœlo scitu di-
gnius *Cometa*? Quid in Terra *Paradiso*?
Utrumque tamen, Tu, Domine, adeò
penetraſti, ut quid de iis dici possit &
debeat, haud dubiè in numerato habeas.
Gratulor itaque Tibi tam felices tamq;
altos, tam brevi præcipuè tempore, in
altissimis Literarum recessibus progres-
sus, & quemadmodum fausto in curri-
culo hoc hætenus ivisti pede, faustiori
etiam adhuc jam brevi in patriam, Aca-
demicis honoribus ornatus, ito, frue-
reque ibi felix quod vigiliæ & sudores
tui moresque inculpati merentur. Vale!
Hoc vover & futurum indubiè sperat,
qui inter publicas occupationes raptis-
simè hæc scribit,

Tibi optimè cupiens

LAURENT. BRAUN,
Acad. h. t. RECTOR.

Eximio doctissimoque

Viro. Juveni,

DN. J O N Æ

Æ K Æ D A S I /

Philosophiæ CANDIDATO so-
lertissimo,

DE PARADISO TERRESTRI,

Dum ad *Cœlestem* contendit,
disputanti :

ature exploras, quæ sint
regna in via vivis,

Post decedenti *pervia* ut esse
queant.

Off. & Am. causa

A. WANOCHIUS,
S.S. Theol. Prof.

רֵאשִׁית חִכְמָה וְרֵאשִׁית יוֹדוּ

SECTIO PRIMA

De

TRIBUS *ἰσμοτολογίας* REQUISITIS.

§. I. PRÆLIMIN.

Supremum Numen, JEHOVA DEUS noster, in ineffabili decreti sui Consilio mundum ab æterno conceperat, quem cum ad extra evol- vere sibi complacuit, immensa imper- scrutabilis virtutis suæ potentia, in alto æternitatis puncto, solo liberrimo suæ voluntatis imperio ex purè nihilo nega- tivo creavit massam illam Chaoticam nomine *Cæli & terra*, per quandam πρό- ληψιν ratione termini ad quem, di- ctam; in qua omnia in unum confusa, sine ordine & distinctione ulla, sine ullo formarum discrimine, velut in te- nebrosa quadam abyssu convoluta ja-

A

ce-

cebant. Quo rerum statu, ecce vox
 DEI insonuit: *fiat lux*, quæ postea
 per totum extensum cœlestis machi-
 næ erat diffusa. Quibus præsuppositis,
 sapientissimus Conditor sese ad discretio-
 nem partium adcinxit, sicque ordi-
 ne quidquid in Chaotica illa mole,
 confusum squalebat, voce Domini ex-
 citatum, & in innumerabiles mundi
 portiones discretum fuit, adeo ut
 portiones singulæ, locum in mundana
 fabrica, actionibus muniisque quibus
 destinabantur, proportionatum ade-
 ptæ sint, ex Divina voce personante:
Fiat firmamentum: congregentur aquæ &
adpareat aridum, producat terra germen,
herbam, arborem: Fiant luminaria: prore-
ptent aquæ reptile & volatile volat, producat
terra jumentum, reptile & bestiam terra. Mox
 Divinæ sapientiæ jussu, singulis operi-
 bus, ex terreno chao, subsistentiæ suæ
 debita adsignata fuit materia, eique con-
 veniens indita forma. DEUS autem
 hominem formaturus novo & insolito
 hacte-

3
hactenus modo, deliberationem quasi
de hoc opificio suscipit, *faciamus* in-
quit *hominem*; frustra enim videbatur
corporeus mundus conditus, si non es-
set rationalis creatura corporea, quæ
operum Divinorum miracula & ma-
jestatem contemplaretur, tantæquæ ma-
chinæ Opificem contemplando inqui-
reret, inquisitum amaret, atque tan-
dem eodem perpetuo frueretur. Ho-
mini igitur, ad imaginem suam for-
mato, *habitaculum* paravit *deliciosissi-
mum*, quod fundaverat in horto amœ-
nitatum, in loco gaudii, in arvo puræ
sinceræque voluptatis, quod Græci vo-
cant *μαγεδδαιον*. Hic auspiciatissimum
aurei seculi erat initium, Patria prima
Adami & Evæ, terrestris Cælum, mi-
crocosmus macrocosmi, amphithea-
trum Divinæ bonitatis & gratiæ, spe-
ctaculum munerum Cœlicorum, & o-
mnium felicitatum Compendium. In
hoc primi parentes collocati deliciaban-
tur, Eva ad Latus Adami prodeam-
bulabat, amore & osculis honorem ei

deferens: Congesta fuere in Adamum
selectissima DEI dona, mentis divitiæ,
quæ omnes Gazas superant, adeo ut
cum Luciano dici queat:

Πλῆτ' ἐστὶ τῆς ψυχῆς πλῆτος μόν' ἐστὶν ἄριστα

Divitias animi solas ego Judico veras.

Videlicet rectitudo, innocentia, Justitia
Sanctitas, excellens cum DEO πρωτόπρω
conformitas, in qua conditio anime
ejus fuit sapiens & sancta, Corporis pul-
cra & immortalis; Status vite felix &
omnis doloris expers, domicilium amœ-
nissimum, vestis pretiosissima, quâ tan-
quam Deus terrestris in Paradiso am-
bulabat, purpura amictus innocentia,
stola indutus gloria. Hoc se orna-
mento augustissimo videbat in eminent-
tissima eminentia felicem & exaltatum.
Eva mater, pretiosissima eadem stola
& DEO & Angelis & Adamo placebat.
Magna erant profectô omnia & præ-
clara intuitu, omnia splendida & ma-
gnifica, omnia augusta & mirifica; in
tribus tamen potissimum Paradiso con-
sistebat præstantia & excellentia, vide-
licet

licet in summa cœli & aëris salubritate & claritate, in aquarum magna copia hortum irrigantium mirâ perspicuitate, & ad bibendum suavitate, & denique in opima *agri Paradisiaci* undiquaque fertilitate. Nihil itaque deerat eorum, quæcunque omnes sensus hominis suavissima possent jucunditate ac voluptate complere. Suvavissimis saporibus DEUS Creator munificentissimus beavit *gustum: odoratum* herbis & floribus odoratissimis: *Visum* varietate colorum & figurarum venustate: *Auditum* lenissimo spirantium aurarum sonitu, & dulcissimo avium concentu. *Alimentorum* denique ex tot florentissimarum herbarum & arborum frugibus summa, quanta unquam optari poterat, copia, salubritas, & sine magno labore & hominis molestia parandi facilitas. Jam in hujus amœnissimi Protoplastorum domicilii, *Paradisi* scilicet investigatione, quam misere sese torquent Autores, sive spectes nomenclaturam vocis, sive tempus & lo-

cum, quando & ubi conditus, sive capacitatis ambitum, aut denique durationem, & quæ huc spectant alia multa, quæ nos nunc ibimus, utinam feliciter penicillo, delineatum. Sicque inter tot sententiarum, circa hoc negotium, divortia, secuti vestigia Eruditorum, nostram aperiemus mentem.

§. II. Antequam igitur præsens argumentum penitiori mentis scrutinio subjiciamus, operæ pretium nos facturos speramus, si ab inquisitione vocis auspiciemur, quandoquidem sic ad genuinam indolis declarationem nobis planiorem aperiemus viam, juxta id quod alicubi monuit non verè minus quam caute sapiens *Epicætetus*: ἀρχὴ παιδείας ἢ τῶν ὀνομάτων ἐπιτοχὴς. De voce *Paradis* tot dantur conjecturæ, ut ægrè liceat numerum inire, ne dum delectum. Recensebimus, ut satietati medeamur Lectoris, paucas, & relinquemus cuivis optionem eligendi, ita tamen ut simul innuamus, cui præ cæteris

teris adhærescendum putemus, Videtur enim hæc quibusdam *Latina*, multis *Græca*, nonnullis *Hebræa*, aliis *Persica*, Paucis *Armenica*, quibusdam *Arabica*. Absurda est *Pontificiorum* quorundam *Etymologia*, qui volunt *Paradisum* sic nuncupatum: quasi *parans DEI visum*, quæ non minus jejuna atque illa, qua *Diabolus* dicitur quasi vorans hominem *duobus bolis*, vel *Locusta* quasi *Longos pedes* habens sicut *basta*.

§. III. Per plurimi, in quibus *Chytraeus* & *Suidas*, *Græcos natales* huic voci non dubitant adserere, licet diversimodè, vel enim derivant illam à *ῥῆμα* *Fuxta* & *δέω* *cingo*, *munio*, ita ut *locum diligenter conseptum* & *probè munitum* denotet. Vel à *ῥῆμα* & nomine *δέω* *humor leu* verbo *δέω* *irrigare*, *madefacere*, ut notetur *Locus quidam leu hortus irriguus* & *frugifer*, undè à *Nonno* vocatur *ἔνδεσπος παρὰ δέω*. Vel à *ῥῆμα* *ἵν* *δέω* *μιῖσται* à *multiplici collectione barbarum*. Cæterum quod *Fr. Junius* & *Tremellius* malunt vocem hanc *Græcè* scribere per *η* quam per *α*,

ejus scriptionis fatemur nullum nos
 percepisse fundamentum, cum ratio illa,
 communis scribendi per *et*, nitatur tam
 Sacrorum quam Profanorum autoritate.
 Adpellationes vero vocis ex *Hellenismo*
 petitas, ad fertilitatem & jucunditatem
 istius horti, à DEO in *Eden* collocati,
 collimare, cuivis facile persuadebitur.
 Interim tamen *Græci*, qui usu hanc vo-
 cem fecerunt suam, genio suo po-
 tius indulgent, quam rei veritatem ad-
 tingunt.

§. IV. Alii malunt hanc vo-
 cem esse nationis *Hebrææ*, quia פֶּרֶדֶס
 ad cujus analogiam ab *Hellenistis* ad-
 commodatum est *παργιδεϊσος*, *Hebræis*
locum voluptatis, hortum frugiferis arbori-
 bus, præsertim *myrtinis* ferentibus fructus
præcipui saporis, consuetum, denotat. In *Sacro*
Codice ter tantum hæc vox occurrit, ut
Neh. 2. v. 8. & *Epistolam (dent) ad As-*
saph custodem הַפֶּרֶדֶס *Paradisi*, id est, *Sal-*
vus Regii. In *Regim. Cant. 4. v. 13.* *E-*
missiones tue sunt פֶּרֶדֶס *Paradisus malo-*
rum punicorum. Et plurale *Eccle. 2. v. 5.*
 feci

feci mihi hortos ופרדסי & *Paradisus*
 & plantavi in eis &c. & hi itidem recur-
 runt ad diversas rationes & componunt
 illam: vel à פרה *Separavit, disjunctit*, ut
Paradisus propriè notet pomarium, ab oli-
 toriis, Coronariis aliisque hortis, *dispa-*
ratum, amœnioris & plenioris volu-
 ptatis ergo. Verum hoc Etymon non
 videtur satis apte naturam *Paradisi* in-
 digitare, requiritur proinde, ceu qui-
 dam volunt, Etymon generalius; vel à
 פרה *fructificavit* & נשר *herba*: sed hu-
 jus lingvæ peritis notum est talem τῶν
 προσομοιωμάτων οὐκ ἔστιν in *Hebraismo* esse rari-
 orem & vocem hanc per פ non per ש
 efferri itidem adparet; vel à פרה & הדס,
 quod sane si adprobamus, multū faciet ad
 præstantiam & Excellentiam horti illius
 amœnissimi in Eden. פרה enim, ut modo
 diximus, *fructus tulit, fertilis fuit & ferax*,
 idem quod פרה & cognitionē habet cum פרה
decoravit, fructus enim decent arborem &
 decus arborum sunt fructus; הדס autem
myrtus, ut *Paradisus* vi vocis sit, quasi di-
 cas: *hortus myrioū*, vel in quo myrti fructi-

ficant, myrti sane sapore suo dulci & odore svavi recreant & magnoperè delectant, adeo ut prærogativam quandam præ aliis arboribus illis merito concedamus. *Myrtus*, inquit Hieronimus, est arbustum ob elegantiam veneri dicatum, olet bene totum, ligno, fronde, fructu; liquor ex hoc fructu servatur in annum, non minus salubris usu, quam odore jucundus. Quod denique quibusdam vox *Paradisi* videatur composita à פֶרַת *phrat* respectu situationis, *Phrat* enim unus fuit alveorum fluvii principalis, qui à Mose dicitur processisse ex *Edene* ad irrigandum hortum, in eo refutando non esse operam ponendam, quilibet facile nobiscum confirmabit.

§. V. In *Persica* lingua remansit similiter hæc vox, sicut ex *Polluce* habemus, qui *Persicam* esse vocem ponit lib. 9. c. 3. οἱ δὲ ᾠξίδεσσι, βαρβαρικὸν εἶναι δοκῶν ἔθνος, ἤκει καὶ κατὰ συνήθειαν εἰς χρῆσιν ἐλληνικὴν ὡς καὶ ἄλλα πολλὰ τῶν περσικῶν. Inde *Regum*, *Principum*, & *Magna-*

gna-

gnatum horti, præ aliis hoc nomen sunt sortiti. Videantur de hisce *Philostrophus in vita Apollonii*, *Cicero de Senect.* T. 4. *Gellius* 2. Noct. *Attic.* 20. Et ex *Xenophonte* colligimus insuper *Persas* hanc vocem usurpasse, qui in *Oecon.* pag. 829. ita habet: ἐν ὁποῖσιν τε χώραις ἐνοικεῖ (ὁ μέγας βασιλεὺς) καὶ εἰς ὁποῖσιν ἐπιτρέφεται, ἐπιμελεῖται τῶν ὅπως κῆποι γε εἶναι οἱ παρεπίδοτοι καλεῖσθαι, πάντων καλῶν τε καὶ ἀγαθῶν μεσσοί, ὁποῖα ἢ γῆ φύειν ἔξει. Hic etiam *Lib. 1. Cyropæd.* refert amœnissima Loca, in quibus feræ ad venationes Regias servatæ, vocata à Persis *Paradisus*. Non diffitemur itaque cum eruditis Philologis, quos nobis fuit facultas consulendi, *Persas* hac voce quandoque fuisse usos & tanquam suam venditasse, interim tamen firmum fixum manere, debet *Persas* hanc vocem, non ab *Hebraeis* (uti *Scapula* & *Gualperius* volunt) Sed ab *Arabibus* accepisse. *Perse* enim, uti testantur Philologi, hortum in genere vocant hodie *בג* *bâg*, unde est *בגבן* *bâgbân hortulanus*, in specie verò

verò כולשתאן *Rosarium* בושתאן *pomarium*
 פרושתאן *fructuarium* &c. & cœlum Beato-
 rum sive paradifum cœlestem adpellant
 בהשתאן *behescht*. Conferatur de his loquens Pfeiff-
 serus in *Quinguag. Loc. Hebr. & Exot. N. T.*

§. VI. Nec desunt, qui circa Ety-
 mon hujus vocis investigandum, con-
 fugiunt ad linguam *Armenicam*, inter
 quos nomen suum profiteretur Cl. *Ca-*
stellus pag. 3058. qui *Armenam* potius esse
 vocem, quam vel *Hebraeam* vel *Persi-*
cam conjicit. Verum hæc opinio non
 potest delicatioribus Philologorum ar-
 ridere ingeniis, quippe qui nihil depre-
 hendunt ad hanc vocem ex hodie-
 na lingua *Armenica* quadrare, nisi quis
 vellet huc referre, verbum, *Paradret* glo-
 riam tribuere, à *pharch* gloria, *Vide eun-*
dem Pfeiff.

§. VII. Mollius & Lenius influit il-
 lorum opinio, cui proinde & nos pol-
 licem premimus, qui censent hanc vo-
 cem esse origine *Arabicam*, indeque ad
Persas, Græcos, Latinos, Svecos & ad ali-
 os *Europæos* transisse. *Arabice* enim,
 ceu

ceu observant scriptores פֶּרְדִּים *Pher-*
deuson est *hortus*, & *tralatitiae* πῆς *beatorum*,
 & plur. פֶּרְדִּים *Pharadiso* nomen hortis
 confiti loci, & *Paryadis* nomen montis
 à quò quatuor fluvii, quorum mentio
 facta est Gen. 2. v. 11. primum suum
 trahunt ortum. Radix est *Arabica* פֶּרְדִּים
Fardasa, *humi stravit, impegit*, adeoque
 notat quemvis hortum plantatum, pro-
 be munitum & quasi palis impactis
 conclusum, id quod admittunt, non
 tantum horti, apud *Neh. 2. v. 8. Cant.*
4. v. 13. Eccl. 2. v. 5. Sed & multo magis
 amœnissimus ille *hortus in Eden Gen. 2.*
v. 8. qui insignioribus herbis & ar-
 boribus fuit confitus, & magis muni-
 tus quam ullus alius in orbe locatus
 hortus.

§. VIII. Hic ab ipso suo Condi-
 tore in Lingva *hebraea* adpellatur גֶּן-עֵדֶן
 quæ proinde vocabula hic non erunt
 prætereunda, præsertim cum illorum
 explanatio ad meliorem *Paradisi* cog-
 nitionem vim habebit non exiguam גֶּן
 bor-

hortus, cum defectu mediæ radicalis, à גנן, quod est protegere, abscondere, cingere, munire, undè גן denotat hortum tam sepibus vel muro probè munitum, ut etiam v. 24. c. 3. Gen. in ejus custodiam

מִקְדָּם לְגַן עֵדֶן אֶת הַכְּרֻבִים *ab orientali plaga horti Eden, Cherubim dicitur DEUS poluisse; quam eum, in quo sunt arbores dense & obumbrantes, quam significati- nem videtur confirmare, quod cap. 3. v. 8. Adam cum Eva dicitur se obcondisse à facie DEI בתוך עץ הגן Inter arbores hor- ti. Verum גן alias notat quemvis hortum, cui igitur differentię & distinctionis ergo adiicitur בערן ad denotandum tum locum, tum qualitatem loci ab aliis distinctam & præminentem, quæ vox deducitur à ערן in forma Hitbpael, delicate vixit, volupt. abund. delectatus est, & varias admittit significatio- nes, partim enim denotat voluptatem, unde quidam Græcum ἡδονή deducunt, conveniens fermè cum hebræo ערבה vel עריבה voluptas, ita accipitur*

2. Sam. I. v. 24. ubi plurale legitur,
 qui vos vestiebat Coccino עֲרֵי עֲרֵי cum de-
 liciis. Ineptè autem à quibusdam expo-
 nitur *Inflammatio carbonum*: nec melius
 ab illis, qui per *ignescens & Sangvinolen-
 sas delicias*, quasi *Edem* per *m*, scri-
 ptum esset, quod *Rubrum* designat: ex
 quo παραδείσῳ proflexit etiam *Diodori*
 error apud *Theodoretum*, quum *Edom* vel
Idumæam putaverit. Partim etiam desi-
 gnat *locum* & quidem ab *amœnitate* seu
voluptate & deliciis denominatum, He-
 bræi enim significantissimi sunt in impo-
 sitione nominum, operamque dant, ut
 cum rebus ipsis quam proxime conve-
 niant, est igitur, quasi dicas, plantave-
 rat Dominus *Paradisum* ἐν τρυφερῷ τό-
 πῳ καὶ καλῷ, *in loco delicato & amano*, juxta
Dracontium:

Hortus in orbe DEI cunctis felicior hortis.

Ut ita *Paradisus* vere sit עֵדֶן עֵדֶן ter-
 ra desiderii, terra voluptatis Malach 3.
 v. 12.

§. IX.

§. IX. Relinquitur itaque quod vox
 ַרַע hic notet simul *terram & amœnitatem*,
 illud patet tam ob præfixum ַ (licet
 quidam utrumque significatum ex præ-
 positione vel adjuncta vel ommissa haud
 difficulter posse erui contendant) legi-
 tur enim ַרַע ַרַע ַרַע qualis foret sensus, si in-
 terpreteris, *Locus in voluptate situs?* quam
 ob descriptiones, voculæ huic postea in
 textu adjectas, quæ verò loco compe-
 tunt, dicitur enim *Paradisus* situs in Re-
 gione *Eden* ad plagam orientalem, ir-
 riguus magno quodam fluvio, qui po-
 stea se in quatuor magna & celeberrima
 flumina dispertiebatur, & fluvius
 ille ad irrigandum hortum ex *Edene*
 egressus, quæ omnia loci descriptionem
 satis superque evincunt. Hinc non so-
 lum 70. Et Chaldæus ita interpretati,
 sed & alii per plurimi, *ceu Caiet. Steu-
 chus, Oleast. Pagnin. Pererius,* & ex Recen-
 tioribus plerique omnes, uti conjecta-
 mus ex illis quos vidimus, ita reddend-
 dum esse agnoscunt. Hoc manifestum
 est, non solum ex descriptione Edenica,
 &

& adpellationē tractus istius עֵדֶן, quem diximus à voluptate nomen sortitum; sed etiam ex aliis locis, quæ ab amœnitate illum describunt, utpote Es. 51. v. 3. וישם מדברה כעדן Et posuit desertum ejus tanquam Eden. Ezech. 28. v. 13. כעדן In Eden horti DEI fuisti. Cap. 31. v. 16. כל עצי עֵדֶן מבחר omnia ligna Eden. (electio) electa, egregia. Joel. 2. v. 3. כגן עֵדֶן הארץ לפניו tanquam hortus Eden terra (ad facies ejus) ante eum. Ut itaque amœnissima fuit hæc terra ita etiam felicissima, sub optima enim cœli plaga fuit sita, cui excolendæ, atque adeo ditandæ; impensius quam cæteris regionibus, supremus ille rerum Fabricator indulsit, quæ nec austrinis obnoxia æstibus, nec arctois subjecta fratribus, sed optima fovebatur axis utriusque temperie: πρόθυρον profecto & vestibulum, seu προαίτιον τῆς αἰῶνος, imo ipsius cœli, non tamen in aëris cœlorumque spatiis situm; nec πρῶτος τῆς γῆς ὑψηλότερον, sicut Patres nonnulli ex nimio ἀλλήλοσεβίας amore censuerunt, uti

in sequentibus patebit. Hic obiter notandum, quod vetus versio, loco $\tau\tilde{\delta}$ ψ nunc G substituatur, ut in *Gomer*, *Gomorra*, nunc H , ut in *Heber*, *Hebraei*; nunc plane omitatur ut in *Eden*; quod & nos totiens observamus, quotiens mentionem hujus vocis injicimus, adeoque nec G ut *GEDEN*, nec H ut *HEDEN*, loco $\tau\tilde{\delta}$ ψ , ob incertam ejus prononciationem hic substituimus.

§. X. Quod ad ipsam *πολυσημείαν* seu diversam vocis usurpationem adri-ner, sciendum illam trifariam eximiè suum apud *Philos*: nec non *Theol.* obire munus 1. *κατὰ χρηστικῶς*, ut apud *Plinium* lib. 5. cap. 23, ubi refert *Paradisum* esse nomen oppidi cujusdam, quod in *Syria Cæle* ad libani orientale latus situm est. Apud eundem itidem cap. 27. notare licet, fluvium quendam *Ciliciae*, nomine *Paradisi* denotari. 2. *μετὰ φορητικῶς*, denotat enim in *Novo Test.* *Cælum ipsum*, in quo se *DEUS* beatis manifestat, *πῆρ* *cæleste*, *Beatorum habitaculum* & *vitam æternam*, cujus hortus ille in *Eden*,
omnis

omnis lætitiæ & voluptatis promptuarium, propter amœnitatem suam incomparabilem & delicias ineffabiles speculum fuit & typus. Adeoque ratio hujus adpellationis metaphoricæ, à summa horti illius amœnitare, incredibili voluptatum deliciarumq; omnigenarum circumfluentia, arborum copia & fluviorum fœcunditate &c. deducta est. Hoc sensu nuncupatur *Paradisus* Luca 23. v. 43. ubi Christus promittit Cruciaro à dextris pendenti hunc *Paradisum*, dicendo: Ἀλλὸ λέγω σοι σήμερον μετ' ἐμῶ ἔσῃ ἐν τῷ Παραδείσῳ. Sic Paulus dicit se 2. cor. 12 v. 4. ἠρπάγη εἰς τὸν Πάραδεισον, & hunc locū v. 2. vocat τρεῖτον ἔρανον. Nec non Apoc. 2. v. 7. vincenti promittitur esus de ligno vitæ, ὃ ἐστὶν ἐν μέσῳ τῆς Παραδείσου τῆς Θεῆς. Quo sensu adhibetur etiam à Talmudicis Scriptoribus, teste Calovio, qui Beatorum sedem modo *Paradisum*, modo *hortum Eden* adpellant: unde εὐφημισμοὶ illi de mortuis: *sit anima ejus in horto Eden!* Et preces solemnes tempore mortis: *partem habeat in paradiso, & in*

futuro seculo portas Paradisi aperite ei, & dicite pacem: Venite, qui custoditis thesauros Paradisi. 3. Κουίως ἢ ιδίως, & sic accipitur a γενικῶς, notans hortum locumque quemvis amœnissimum & ad oblectandum hominem jucundissimum, unde Gen. 13. v. 10. dicitur quod Loth oculos suos levaverit, & viderit omnem planitiem Jordanis, quod tota esset irrigua antequam subverteret Dominus Sodomam & Gomorrham כַּרְתִּים כְּגַן יְהוָה sicut hortus Jehove, 70. ὡς ὁ ἄδειος τῆς θεῆς, & inde Latinus, sicut Paradisus Domini. Et jam hodie cum volumus, formam alicujus loci amœnissimi & delicatissimi, multis variisque coloribus, & aliis ornamentis oblectamentisque, visu & adspectu amabilissimi, repræsentare & cupiam narrare, tunc dicimus: fuit instar Paradisi, idque tum respectu ad Paradisum αἰδουτῶν in Edene locatum, tum ad paradisum νοητῶν à Spiritu Sancto promissum. B. Εἰδικῶς, denotans N. Sylvam seu Nemus, Neh. 2. v. 8. ubi Assaph שׂוֹר הַפָּרְדֵּס custos Paradisi dicitur. Adeoque hoc loco non

non hortum arboribus frugiferis con-
 situm designat, uti *Reuclinus*, *Merferus* &
 alii volunt. *Calovius* dicit hic non tantum
Sydam & *nemus* notari; sed totam *Re-*
gionem à libano ad antilibanum, arbori-
 bus præstantissimis amcenissimam. כ.
Hortum arboribus frugiferis consitum Eccle.
2. v. 5. feci mihi hortos פרי כל עץ
 & *Paradisus, in quibus arbor omnis fructus.*
 א. *Hortum malorum punicorum Cant. 4. v.*
 13; *Emissiones tue sunt* פריס רמוניס *Para-*
disus malorum punicorum ג. denique *hor-*
tum in Eden, in quem positus est Adam
 & *Eva.* Quæ significatio nostro jam
 tangitur calamo, adeoque cæteras vo-
 cis acceptiones, tanquam à nostro in-
 stituto alienas, facimus missas.

§. XI. Succedit ipsa *ισαδουαυα*, &
 רֵץ פִּרְיָוֹ נָגַי עַל הַיַּד הַדְּיָוָלָה, hic obiter no-
 tanda, ut plus eorum explicationi, quæ
 majoris sunt pretii, adsignemus mo-
 ræ. *Hebraei* duo tantum agnoscunt vo-
 cabula, quæ hortum significant, א &
 פריס, de horum vero discrimine non
 una omnium mens est. Quidam enim

volunt illa interdum idem esse & interdum discrepare. Quidam putant in eo discrimen consistere, quasi גן multarum variarumque arborum speciebus; פֶּרֶס verò unica duntaxat sit, confitus. Quidam etiam volunt hanc voces promiscue usurpari; פֶּרֶס tamen communiter per גן exponunt. Sed quale quisque constituat discrimen, non est nostri instituti adferre. Potissimo *hortus ille in Eden* insignitur nomine, dum in historia *παράδεισος* dicitur גן-עֵדֶן & גן-עֵדֶן quorum prius *παράδεισος ἐν ἔδεν*, posterius *παράδεισος Ἰφυφῆς* transfert *Interpres græcus*, qui vocem *παράδεισος*, καὶ ἔξοχην hic substituit, ad innuendum hortum hunc in amœnissimo loco à DEO plantatum &c. Dicitur alias hic hortus *Gen. 13. v. 10.* גן-יְהוָה *hortus Domini. Ezech. 28. v. 13.* גן-יְהוָה *hortus feboæ.* פֶּרֶס nullibi in sacro Codice denotat hunc hortum, & alias etiam rarissimè, quantum nobis innotuit, eo sensu venit *Hebrais.* Ad-

mit-

mittit quidem hæc vox *paradisi* leu *horti Edenici* varias adpellationes, sed non nisi *Elogia periphrastica*, & *Titulos honorarios*, quæ quidem possent adduci, nisi brevitatis legem nobis fixissemus.

SECTIO SECUNDA.

De

πεγαυραβλογίαις EVOLUTIONE

§. I.

Hisce ita de *paradisi* nomenclatione adpositis, cui proximum adsignare volumus locum, *uberior rei declaratio succurrit*. In qua *ἀκρίβειάως* peruestiganda, progrediemur *κατὰ θεῶν πρὸς ἄριστον*, demonstraturi quid in hac materia explananda *humerus ferre valeat quidve recuset*. Prius illud in descriptione *Paradisiaca* ejusque pleniori *ἐξηγήσει* evolvere; Posterius vero subinde immiscere, & tanquam alienum reprobare fortè non pigebit. Talis potest necti tela descriptionis:

Paradisus est hortus, à DEO tertio die creationis, in Eden versus ortum plantatus, fertilissimis arboribus, fructibusque ipsarum suavissimis exornatus, & fluminibus fecundissimis undiquaque irrigatus, in quo protoplasti sunt collocati, ut illum colerent & custodirent, in DEI gloriam & suam utilitatem. Ne autem tædium delicatioribus ingeniis creemus & prolixi nimiū videamur, logicā illā ἀναλωσὴν superfedemus, & nos statim ad ipsa Causarum genera, Adjuncta, & quæ ex hac descriptione profluunt alia, conferimus, de quibus seorsim & sigillatim agere decrevimus.

§. II. Causam efficientem Paradisi diximus esse universæ naturæ Opificem DEUM Ter Opt. Max. in secula laudandum, dum in descriptione, innuebamus hortum Edenicum ab ipso esse plantatum; dicit namque Sacer Scriptor: וַיִּטַע יְהוָה אֱלֹהִים גֵּן-עֵדֶן מִקְדָּם וַיִּשַׁם אֶת-הָאָדָם אֲשֶׁר יָצַר
 Et plantaverat Dominus DEUS hortum in Eden ab oriente: posuitque ibi hominem quem formaverat. Et licet jam post pec-

peccatum, sedes illa primæva non incolatur, non tamen negandum à DEO eam esse fundatam; vel cum *Fr. Georgio*, frustra conditam; sicut enim, teste *Augustino*, dicendum non est, immortalitatem frustra homini datam esse, quam ipse conservaturus non erat; ita nec *Paradisum* oportet existimare frustra à Deo conditum, quia humana habitatio ibi post peccatum desiit: nam etsi homini locus ad habitationem non serviat, ei tamen prodest ad eruditionem, ut agnoscat se inde, culpa primi Parentis, extrusum: & per ea, quæ *σωματικῶς* in eo esse scribuntur, ad spiritualia, & invisibilia cœlestis *Paradisi* mysteria animum adtollat. Habuit itaque *Paradisus* etiam post lapsum duplicem usum, 1. *παιδαγωγικόν*, quia *Paradisus* memoriale nobis est, quanta per peccatum amissa sint bona, & quam gravem contraxerimus reatum. Ac proinde eum qui caput contrivit serpentis, quæramus Medicum. 2. *ἀναγωγικόν*, ut ex terrene *Paradiso*, delicias cœlestis *Paradisi* conjiciamus, & ad diem

diem restitutionis omnium devotè suspi-
remus Act. 3. v. 21. Clara & perspicua
res est licet non subjungatur *Philosopho-
rium* illud πολυθρύλλητον æque verum ac
tritum: ὁ Θεὸς καὶ ἡ Φύσις ἔδεν, μάλην
ποιῶσιν.

§. III. Quo vero die Deus *paradisum*
condiderat, paucis expediemus cum o-
perosa non egeat expositione. Dieter-
tio *πρωτοκτισίας* reliquam terram plantis
herbis & arboribus ornavit divinus ille
naturæ Opifex. Et ex eo plerique col-
ligunt hunc etiam *hortum paradisiacum*,
eodem die, singulari industria & provida
sua cura, DEUM plantasse, idque non
sine ratione. Cum intra *ἑξαήμερον* omnia
condita sint, nullum est dubium, *paradi-
sum* etiam intra illud sextiduum planta-
tum, & quidem die tertio, cum plantæ
productæ sunt. Quod autem *paradisus*
à DEO ante cœlum & terram putatur
conditus, illud fuit traditio *Judeorum*,
trudentium septem res creatas esse pri-
us, quam mundus fuerit creatus, scilicet:

גוֹ-עֵרָן תּוֹרָה צְרוּקִים וּמְשִׁיָּה וּיְשׁוּרָאֵל וּכְסֵא
 הַכִּבְרֹת וִירוּשָׁלַם Hortus Eden sive pa-
 radisus, Lex, Fusti, Messias, Israel, Solium
 gloriae, & Jerusalem. De quo videatur
 Munsterus ad cap. 1. Gen. Idque ex fal-
 sa interpretatione vocis מִקְדָּם ortum, &
 potius Phantasiæ imaginatio, quam di-
 vini historici sententia. In locum vocis
 מִקְדָּם substituit 70 *vivialis societas* καὶ ἡ
 ναβλας, Latini ab oriente, & eodem mo-
 do Interpretes communiter. At Aquila
 reddit ἀπ' ἀρχῆς; Symmachus ἐκ πρώτης;
 Theod. ἐν πρώτοις; quibus Hieronimus ac-
 cedit, qui dicit illam verti posse ab Ex-
 ordio, ut & vulgata translatio habet.
 Unde manifestissimè comprobari ajunt
 DEUM paradisum antea condidisse,
 quam ipse fecerat Cælum & terram.
 Verum hæc sententia una cum versio-
 ne facilè evertitur. Judei enim quod
 de septē rebus, ante cælum & terrā con-
 ditis, more suo comminiscuntur, non est
 nisi somnium hominis emperæte & Jude-
 orum delirium. Et vocem מִקְדָּם potius
 ad

ad descriptionem loci, quam temporis pertinere nemo non videt. Non legitur in Ebraeo בראשית à principio, quod Gen. 1. v. 1. habetur; sed מִקְרֵם versus ortum. Quamvis enim קֵר aliquando דְּקֵלִם notare concedatur, ut Prov. 8. v. 22. *Initium viarum suarum דְּקֵלִם יְדָעַן possedit me Dominus* ceuloquitur Chemnitius: Super Genesin: tamen hoc loco orientem denotat. Et alibi passim particula illa ita accipitur, uti Gen. 3. v. 24. ubi Cherubim collocatus dicitur מִקְרֵם מִן־הַיַּרְבֵּית à parte orientali horti Eden, conf. cap. 28. v. 14. & cap. 29. v. 1. Positò non concessò, quod ut nota temporis accipiatur מִקְרֵם Gen. 2. v. 8. non dum tamen ex eà demonstrari possunt, quæ superstruere conantur portenta, DEUS quippe Matth. 19. v. 5. dicitur nomen fecisse ἀπὸ ἀρχῆς, qui tamen ante cælum & terram non fuerit conditus. Diabolus Job. 8. v. 44. dicitur ἀνδρωπι κῆ. ἀπὸ ἀρχῆς, non tamen ante creationem cæli & terræ talis extiterit.

§. IV. Nec desunt, qui sibi imagi-
nan-

nantur sæpius dictum *hortum in Eden* à DEO post sex illa *ἡμέρας* efformatum, cum jam creatus fuerit *Adamus*, eoque nituntur fundamine, quod *Moses*, abolutâ descriptione *κοσμογονίας*, ejus faciat mentionem. Sed hoc valde lubricum, adeoque facili labore destruitur, cum *Moses* intra *ἑξαήμερον* omnes cœli terræque Exercitus perfectos esse palam profiteatur cap. 2. v. 1. ויכלו
 הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל-צִבְּרֹתָם.
 וַיִּשַׁע יְהוָה אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּבְרָא
 redenda: & *plantaverat* (in plusquam p.) *Dominus DEUS hortum in Eden*. Errandi occasionem Patribus quibusdam dedit, quod non adtenderint ordinem tractationis, *Mosen* videlicet absoluto creationis opere cap. 1. deinde cap. 2. adgredi planiorem partium quarundam enarrationem; & *ἑξαήμερα* describere, quorum alia ad sextum; alia ad tertium diem referenda. Prius enim DEUS universi Theatrum rebus omnibus adulum & ornatum instruxit, & in eo *Paradisum* ceu *Regiam* construxit, postea

stea vero hominem in palatium illud
 augustissimum, summa innocentia,
 præditum, ab omni fœditate pec-
 cati immunem, justitia & omni vir-
 tutum genere ornatum, introduxit, il-
 lumque totius Orbis fecit Dominum,
 cujus quasi compendium erat *Paradisus*.
 Sexto die hoc domicilium homini esse
 concreditum cuivis pio facile persvade-
 bitur. Verum quamdiu illud retinuerit,
 tutius ignoratur quam curiosè disputa-
 tur, & licet variæ de tempore illo
 circumferantur, verius conjecturæ quàm
 sententiæ, quibus tamen *Auctores* dum
 indulgent, neque sibi ipsis, neq; aliis satis-
 faciunt. Ideoque tandem huc deve-
 niunt ut fateantur *præcisè & definitè* id
 non posse constitui. Maneamus igitur
 hic, ut modo diximus, potius in
 pia ignorantia, quam vana jactantia,
 & cum *Cedreno* concludamus: *non inqui-
 renda sunt ulterius, quæ Spiritus Sanctus
 in divinitus inspiratis libris reticuit, ne loco
 exigui lucri, magnum nobis accersamus
 damnum.* Censeamus tamen hoc Pro-

toplastorum domicilium minimè fuisse diuturnum; nec tamen ab illo extrusos ante Sabbathum, cum & DEUS dicitur quievisse die septima & illam sanctificasse, homine adhuc in *Paradiso* existente, de quo *Gen. 2. v. 1. 2. & tertio.*

§. V. Hisce simplicissimo stili genere prænotatis, devolvitur connectionis ordo ad interiora rei substratæ viscera, & quidem primum ad ipsam *materiam paradisiacam*, quam nonnullis rationum ponderibus ibimus adfertum. In cujus itaque ἐξηγήσει obiter notandum, quod purum illa putumque nihil fuerit, scilicet ἀμέσως quâ rudem illam, indigestamque rerum congeriem, sive Elementorum illam ὕλην, à primo creationis suæ instanti, rerum omnium in universo producendarum panspermatice quadam virtute prægnantem, quæ in Elementorum divisione, inefabili Divinæ vocis potentia & energia percussa, in eam emerfit rerum diversitatem, quam in mundo satis admirari non possunt *Mortales*. Jam vero

ἐμμέσως, mediante hac confusa mole, ma-
 terialia cuncta *Paradisum* constituentia
 simul cum terra (*Paradisum* enim ad
 terram pertinuisse, quis sobriè ac re-
 verenter legens scripturas, negare au-
 dit) tertio creationis ἐξαήμερον forma-
 ta adserimus. Si mavis rem breviori
 modo expeditam, dicimus *materiam*
Paradisi aliam fuisse *remotam*, aliam *pro-*
pinquam. *Remota* fuit magnum illud
 & confusum Chaos; *propinqua* vero
 telluris illa portio, quam circa rerum
 primordia DEUS *horto* destinavit *Ede-*
nico, benignam admodum & mitem,
 indulgentem, variarumque rerum se-
 minibus refertam: seu potius qua-
 tuor illi fluvii fecundissimi, quibus
 irrigatus; herbæ & flores Fragrantissi-
 mi, arboresque variorum generum præ-
 stantissimæ quibus confitus erat. Quod
 autem terra tertio die κοσμογονίας sit
 formata, illud οφθαλμωφανερῶς evincit
 cap. 1. Gen. v. 9. Ubi DEUS in divisione
 aquarum dixit: וקוּו הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם
 אֶל־מָקוֹם אֶחָד וַתֵּרָא הַיַּבְשָׁה וַיְהִי־כֵן

congregentur aqua, quae sub Caelo sunt, in locum unum ut adpareat arida. Et fuit ita. Unde luculenter concluditur, materiam illam aquis involutam post detractionem tandem veluti quoddam sedimentum aquae, terrestri substantiae destinatum, in mirificam illam Geocosmi architecturam & fabricam coaluisse. Quando itaque sacra verba dicunt: *in principio caelum & terram creatam fuisse.* Non ibi *terram* lumendam putes, eo modo quasi jam separata ab omnibus aliis Elementis creata extitisset; sed *serra*, in magna illa hyle aquarum involuta abyssu, inanis continebatur & vacua. *Caelum & terram*, inquit B. Lutherus, *vocat Moses non qualia nunc sunt, sed rudia adhuc, & corpora informia.* Hisce æquis rerum Arbitris constare arbitramur, qualem *paradiso* adsignamus materiam, quodque *Paradisus* æque sit corporeus, ac in ipso arbores & flumina. Interim tamen quod multi cum *Rabbinis & Origene*, vel tantum *Spiritualem paradysum* introducunt, vel cum *Augustino*

flino & Damasceno, aliisque, & corporalem & Spiritualem illum hortum faciunt, non erit silentii populo involvendum. Fuit sane terrestris ille *Paradisus* παιδευσίμων *Paradisi* cœlestis, uti etiam speculum quasi quoddam interioris istius *Paradisi*, hoc est, summæ tranquillitatis & lætitiæ in homine. Pro certo tamen & rato habendum, *divinum Historicum* non cœlestem aut interiorem, sed terrestrum & corporeum describere *Paradisum*, uti modo fufius patebit.

§. VI. Audaces nimium & intolerabiles sanè sunt nonnulli scripturarum *Interpretes*, præprimis vetustiores, quibus *divinus Scriptor* κατὰ ἴνας ἀπορήτας λόγους ἐληγορεῖν vilis, quos inter, unanimi *Scripturam* εἰλικρινῶς interpretantium consensu, habetur *Origenes*, qui *Paradisum* fingit cælum, arbores *Angelos*, flumina *virtutes cœlestes*. Audiamus proinde ipsum de historia *Paradisi* *Philoc.* cap. i. pag. 33. ita differentem: Τίς ἔτιωσ ἠλύθει ὡς οἰηθῆναι ἰσοῖον ἀνθρώπου γεωργεῖν τὸν Θεὸν πεφυκεῖναι Παράδεισον ἐν ἔδειξαι κατὰ ἀναβολὰς, καὶ ζύλον τῆς ζωῆς ἐν αὐτῷ

πεποιημένα ὄρατον καὶ αἰσθητὸν; ὡς διὰ
 τῶν σωματικῶν ὁδῶν γευσόμενον τῷ καρπῷ,
 τὸ ζῆν ἀναλαμβάνειν. Καὶ πάλιν καλῶ καὶ
 πονηρῶ μετέχειν ἵνα πῶρ τὸ μεμασῆσθαι τὸ
 ἴσθαι τῷ ξύλῳ λαμβανόμενον. Ἐὰν δὲ καὶ
 ὁ Θεὸς τὸ δεινὸν ἐν τῷ πῶρ ἀδείσῃ πείρασθαι
 λέγηται, καὶ ὁ Ἀδάμ ἴσθαι τὸ ξύλον κρύπτει-
 σθαι. ἐκ ὅουαι διασείρειν ἵνα πῶρ τῷ αὐτὰ προ-
 πικῶς ἀπὸ δόξης ἰσοείας, καὶ ἐ σωμα-
 τικῶς γενημένης μηνύειν ἵνα μυστήρια. *Hinc*
haurire licet, quam lubenter fuerit,
solitus sese â sensu literali non tantū absti-
nere, sed & eundem penitus eradicare.
Aben Ezra, Gen. 3. v. 24. quæ de Paradiso
ejusque fluvii habentur, quodammodo ad
facultates animæ humane, intellectum, vo-
luntatem, προαίρεσιν referre videtur. Ba-
silius, Damascenus, Ambrosius, alique â
vero & proprio literæ sensu ad extor-
tas ἀλληγορίας sæpiusculè deflectunt. Si
Paradisus est, inquit Ambrosius, in quo
erant exorta virgulta, videtur Paradisus
anima esse, quæ multiplicat semen acceptum,
in quâ virtus unaquæque plantatur, in
qua erat lignum vitæ, hoc est, Sapientia.

Atque hæc scripturas interpretandi, vel torquendi potius ratio, *porphyrium* olim induxit, ut irrideret Christianam doctrinam & scriberet eam nihil certi habere, eo quod non aliter atque fabulæ *Poëtarum*, in alios quosdam sensus, contra Grammaticam, omnia transformanda essent. Adeoque non fas est speciosarum conjectationum tropologicarumque expositionum amore tam audacter ab historia *ἱστορίας* recedere & luculenter tradita *κατὰ πάντα* immutare & *Paradisi τοῦ Θεοῦ* confundere. Etiam si autem in *Origene* & aliis ejus pedissequis prodigam allegorizandi taxamus liberalitatem, penitus tamen non sint *ἀλληγορίας* amandandæ, si modo commodæ sint & ipsarum rerum existentia allegoricâ interpretatione non destruitur, id quod fit, dum retento sensu literali dicamus in illis contineri allusionem ad res præstantiores & cœlestes, quemadmodum opus Tabernaculi & existit in rerum natura, & est allusio ad res cœlestes præstantes, uti

Josephus alicubi scribit. Illud tamen vitium in *Origene* ejusque similibus, quo historię aufertur veritas, totaque *Paradisi* continentia τροπολογικῶς subvertitur, & de terra trochlea quasi figurarum transfertur ad cœlum, meritò reprehendimus.

§. VII. Manet itaque divinum *Potamographum* historicum agere, adeoque non μουσικῶς, non συμβολικῶς scripsisse, sed ιστορικῶς & γεωφικῶς retulisse quidquid extiterit; cœlique & terræ Creatorem *Paradisum* non νοητὸν *mentalem* & *immateriatum*; sed verè αἰσθητὸν *sensibilem* & *corporeum* plantasse. Sed vis opinionum præconceptarum tanta est, ut pessima quæque tutari malint *Sectatores*, quam suam deserere opinionem. Dicit namque *Origenes* *Lib. πρὸς τῶν ἑρξῶν*, neminem fore tam stupidum ut *DEUM* putet agricolam fuisse & arbores in *Paradiso* plantasse. Hic etiam, præter ea quæ antea adduximus, ut rem in arctum contrahamus, sequenti illativa vi *Paradisum* αἰσθητὸν a *DEO* plantatum ibi-

mus probatum: Quicumq; plantavit hortum
 in certa τῆς οὐρανῆς plaga situm: omnis
 generis pulcerrimis arboribus & nominatenus
 arbore vite, nec non scientie boni & mali
 consitum: variis animalibus non tantum gres-
 silibus sed & reptilibus impletum: certis flu-
 minibus, illisque fecundissimis, undiquaque
 irrigatum: in quo Adamus suavissime otatus
 est, citra ullam molesti laboris curam & do-
 loris sensum: cujus cultura homini fuit de-
 mandata: & tandem sub cujus arboribus pa-
 rentes primævi post lapsum sese abscondunt,
 & folia ficulnea sibi consuunt, ille plantavit
 locum aliquem terrestrem & corporeum, a-
 mœnissimum & deliciosissimum. Atqui DEUS
 plantavit. &c. Ergo. Major licet pro-
 pria luce radiet, hinc tamen evadit e-
 videntior: quod situm est in certa a-
 liqua plaga, id pars terræ est: quod
 consitum est arboribus & nuncupatur
 hortus, non nisi locus terrestris: quod
 repletum est animalibus, & in quo A-
 damus ipse quietissimè vixit, locus cor-
 poreus est: quod diversa habet flumi-
 na, id est locus terrenus irrigatus à
 flu-

fluminibus, quemadmodum enim hæc
 flumina propriè accipiuntur, ita certum
 in terra designant locum: & denique
 loco nonnisi materiato & corporeo ad-
 signari potest agricultura. Minor su-
 um habebit fundamentum in historia
 κίσεως εξαημέρου. Pro terrestri itaque Pa-
 radiso coronidis loco lubet adducere
 verba Eriphanii: εἰ τέινυρ ἔκ ἐνὶ πλά-
 δεισος αἰσθητὸς, ἔκ ἐνὶ πηγῇ. ἢ ἔκ ἐνὶ πηγῇ,
 ἔκ ἐνὶ ποταμῶς. εἰ ἔκ ἐνὶ ποταμῶς, ἔκ ἐνὶ ἰεσο-
 σκερες ἀρχαί. ἔκ ἐνὶ Φησῶν, καὶ γῆων, καὶ
 πηγῶν, καὶ εὐφρατίας. ἔκ ἐνὶ συκῇ, ἔκ ἐνὶ
 φύλλῳ, ἔκ ἔφαγεν ἀπὸ τοῦ ξύλου εὐαί, ἔκ εἶη
 Ἀδάμ, ἔκ εἰσὶν ἄνθρωποι, ἀλλὰ μῦθος. λοι-
 πὸν ἢ ἀλήθεια καὶ ἀλληγοροῦνται τὰ πάντα.

§ VIII. Evicto, quod speramus, Pa-
 radisum verè αἰθητὸν à DEO plantatum,
 & σωματικὸν à Mose descriptum, aliquam
 una cum ipsa terra obtinuisse materiam,
 eamque à primo rerum instanti, tam
 temporibus ante-quam post-diluvianis
 (si spectes ipsam terram, seu variarum
 in Paradiso existentium plantarum spe-
 cies;

cies, quarum nec ulla de novo oritur, nec ulla ante finem seculi interit) retinuisse, convertamus nos, si res *μειξωσις* sit tractanda, ad alterum principium, quod nuncupari sivevit *forma*. Et hæc, ut paucis dicamus, consistebat in ipsa *horti figura, situ, circumscriptio- ne, amœnitate* & quæ huc spectant aliæ circumstantiæ, sine hisce enim *Paradisus* non fuisset *Paradisus*. Rectè itaque præter *Oleas. Eug. Fans. Zvarez. Voetius de creat. pag. 687.* adserit locum tantum superesse, sed *formam & decorem* aquis diluvii violatum. Sed de hoc pristino eoque perduto amœnitatis statu, circa finem hujus dissertationis plura. Illud carptim veluti *ὡς ἐν παράδεισῳ* hic notamus, quod quemadmodum *salutaris doctrina* ipsum *Paradisum* ejusque amœnitatem & omnium rerum tranquillitatem describit plenam; ita *Gentiles* fictitium quendam locum comminiscuntur, quem vel *seculum aureum*, vel *fortunatorum insulas* vocant sive *Elysium campum*, cujus voluptate nulla ipsis nobilior:

Hic choreæ cantusque vigent passimque va-
gantes,

Dulce sonant tenui gutture carmen aves &c.
Vid. Tibull. lib. 1. Ecl. 3. pag. 99. De cam-
pis Elysiis vid. Mythol. Nat. Com. lib. 3.
cap: 19. Nihil prius mirata est anti-
quitas, quam Hesperidum hortos, teste Pla-
nio, unde aurea mala, & quæ alia mul-
ta ibi vel visa, vel inde transportata le-
guntur, de quibus Bernhardus Antiquit.
Hispan. & Afric pag. 509. Deos cum ho-
minibus in seculo aureo fuisse versatos
& vixisse ὡς θεοῖς fabulantur Poëtae, præ-
sertim de convictu Deorum Catullus in
Epithalamio Pelei Argon. p. 63.

Præsentem namque ante domos invisere castas.
Sæpius, & sese mortali ostendere cætu
Cælicolæ nondum spectâ pietate solebant.

De Elysiis campis notat Q. Smyrneus,
Palladem eo proficisci, ibique esse ad-
scensus & descensus Deorum.

Αἴψα δὲ ἐς ἡλυσῶν πεδῶν κίεν ἤχι γέφυκται
Ὀυρανὸς ἐξ ὀπάθιο κατὰ βασιλῆ ἀνοδὸς γε
ἀθανάταις μακάρεσιν.

Sic de prima ætate scribunt, qui cognitionis & veritatis Divinæ, in Mose & Evangelio patefactæ ignari sunt, *ἀνα καὶ νόσω* se movent, neque in Cælo, neque in terra inveniunt ubi pedem figant, fucataque commentatione tradunt originem rerum. Certe aurea ætas, quâ de tot *Poëtarum* & aliorum extant *ἱστορήματα*, de statu primævo capi possunt, qui in primo generis humani ortu, in *Paradiso* æque ac aurum micans inter metalla effulfit. Aurea verè ætas fuit, cum nudis primis *Paradisi* incolis, nondum ut *Silius Lib. 4.* loquitur :

*Colla viri fulvo radiarent lactea torque,
Auro virgata vestes, manicaque rigerent.*

§ IX. Juxta prælupposita principia nihil nunc restat, quam ut ad ipsum finem *Paradisi* concessi indagandum, nostrum convertamus sermonem, quandoquidem enim aliqualem ejusdem injecimus mentionem in data *descriptione Paradisiaca*, hic penitus non esse prætereundum, putamus. Finis ultimus, qui absolute & sim-

simpliciter talis fuerit gloria DEI, & secundum quid ac in suo genere *utilitas* *Protoplastorum*, quemvis manet: verum non æque finis *intermedius* seu *subordinatus*. *Scherlogus Jesuita Heberniensis*, & alii finem *Paradisi* conditi esse volunt, ut scilicet si homo innocens mansisset, habitaturus quoad vixisset, tanquam *summus imperator* intra illum, capitolium quoddam & aulam, extra vero per regionem *Eden*, quæ sit territorium & provincia ad *Paradisum* spectans, habitaturos magnificè *consiliarios Monarchæ*, tam qui fidei & religionis normam edocerent, quam qui civiles tractarent materias; & horum quidem Palatia *Paradiso* conjuncta futura. Verum huic sententiæ & aliis ejusdem farinae vetat nos subscribere *sana Auctoritas humana sicut & Divina*. Et quod *Bellarminus* usum *Paradiso* etiam hunc adsignat, quod habitent in eodem *Enoch* & *Elias*, quam sententiam dicit *gravissimorum Autorum* esse, id merito, tanquam *Commentum Judaicum* reprobari in sequentibus patebit.

§. X. Ad ductum itaque *Erudi-
torum* hunc finem, quem vocavimus
subordinatum, facimus præprimis tripli-
cem. Ut sunt 1. *Cultura horti* divinitus
homini demandata, dedit enim DEUS
agros & terram primis hominibus לעברת
προς τὸ φυτεῦσαι, ad colendam Gen. 2. v. 15.
illa autem plantatio καὶ φύσις, καὶ γεωρ-
γία, num ἀνεργόνων? num ne in *Paradiso*
fuit homo absque labore? *Augustino* res
visa est facilis solutu, ex eo quod post
lapsum animadvertit quosdam tanta
voluptate animi agricolare *Lib. 8. de Gen.*
ut eis magna pœna sit inde ad aliud avo-
cari. Inde colligit, quidquid delicia-
rum habeat *agricultura*, tunc longè am-
plius fuisse, quando nihil accidebat ad-
versi vel de terra vel cælo. Labor est ge-
minus, unus *jucundus* propter experi-
entiam virtutis naturæ, alter *molestus*
propter enorme & dolendum scelus *Pro-
toplastorum*. Non fuisset operatio in statu
primævo laboriosa & molesta, qualis
est post lapsum, sed jucunda, qua fuisset
usus

usus ad providentiæ Divinæ admirati-
 onem & pernoscendas eorum vires, quæ
 è terra nascuntur. *Positus est homo, in-*
quit Augustinus, in Paradiso, ut operare-
tur eundem per agriculturam non laborio-
sam, sed deliciosam & mentem prudentis ma-
gnæ atque utilia commonentem. Chryso-
 stomus hoc idem declarat quadam simi-
 litudine: *Sicut Clemens pater tenero filio o-*
mni copia fruente, ne insolens fiat, parvam
quandam & congruam curam excogitat: Sic
& Dominus Adæ operationem & custodiam
præcepit, ut cum voluptate, ubertateque ac ju-
cunditate placidè hæc duo faceret, quæ pro-
clivitatem illius morarentur ac impedirent.
 Cum itaque illa agricultura nullas ὀζύας
 habuerit & non fuerit ἐπιπικῶς καὶ πα-
 λαίπικῶς, non χαλεπὸς καὶ ἄθλιος, quid
 abhorret à vero, si credamus hominem
 ita in *Paradiso* constitutum, ut operare-
 tur non labore servili, sed honesta ani-
 mi voluptate. Et quamvis terra sponte
 omnis generis fructus adtulisset, tamen
 accedente hominis culturâ uberiores
 produxisset & fœcundiores.

§. XI. Et 2. *Custodia horti*, posuit enim DEUS hominem in *hortum*, non tantum ut *coloret* eum, sed & *custodiret* וְשָׁמַר Gen. 2. v. 15. Quæ tamen *custodia* non tam *horto*, quam ipsi homini fuit *necessaria*; debebat enim homo sibi ipsi hanc *habitationem* custodire obediendo *Divinis præceptis*, ne propter *transgressionem* ex ea *PELLERETUR*. Hanc *Custodiam* collocant plerique tum in *conservatione dignitatis Paradisiacæ*, tum in *eiusdem munitione* ab *irruptione ferarum*, ne scilicet *irrumpendo* eidem aliquod *inferrent damnum*, quibus tamen solo *nutu & voce* homo ante *lapsum* imperasset, postea verò excussa illa *reverentia*, ipsi *rebellare & variis modis nocere cœperunt*, præsertim *feroces illæ & prævalidæ Bestiæ*, ut *Leones, Ursi, Tigres, Lupi*. Quare homines *necessitate coacti bellum quasi intulerunt Belluis*, easque *triplici potissimum modo, piscatura, aucupio, & venatione domare cœperunt*. Sed cum ante *lapsum omnia animantia hominis obsequio*

spon-

sponte subiecta & obedientia fuerunt, posset hic institui *questio: num in illo etiam statu homo homini fuisset subiectus?* Distinguiamus hic saltem, ut rem verbo complectamur, 1. Inter subiectionem servilem & filialem, 2. Inter Regimen *δεσποτικὸν καὶ πατερικὸν* 3. inter imperium coactum & spontaneam submissionem. 4. Inter Regimen conjunctum cum libidine dominandi & conjunctum cum animo consulendi. Illud non hoc à statu innocentiae abfuisse.

§. XII. Nec non 3. *Exercitium pietatis.* Primo enim homini totus orbis *templum, Paradisus Sacellum quasi & Sanctuarium, arbor scientiae B. & M. Sanctum Sanctorum erat, in quo probari pietas Adami debuit, B. Lutherus hanc arborem adpellat Ecclesiam, ad quam Adam cum posteritate sua die Sabbatho convenisset, & post refectioem ex arbore vite predicasset DEUM, & laudasset eum pro tradito Dominio omnium Creaturarum super terram. Hortatus esset ut Sanctè & sine peccato viverent*
 poste-

posteri, ut operarentur fideliter in horto, ac
 custodirent eum diligenter, ut summo studio
 caverent sibi ab arbore scientiæ boni & mali.
 Hunc externum, locum, ritum, cultum ha-
 buisset homo, postea rediisset ad operationem
 & custodiam, donec præfinitum tempus imple-
 tum esset, quo esset translatus in cælum cum
 summa suavitate. Et Paradisus terrestris,
 uti sæpius adsertum, Symbolum Pa-
 radisi cœlestis fuerit, in quo liberi à pec-
 cato, & morte, ac omni noxa, & pe-
 riculo, familiariter cum DEO colloque-
 mur, fluminibus vivis recreabimur, &
 arbore vitæ fruemur; Apocal. 27. v. 1. Erat
 ergò Schola & Gymnasium pietatis, Sedes
 Ecclesiæ, ac Typus vitæ æternæ. Et uti
 Beati Zeæman. utamur verbis, fuit qua-
 si Regia nobilissima, quam DEUS homini
 construxit, ut in ea, beatè viveret, sibi soli
 serviret: imo Academia quædam Catho-
 lica, ad quam sine dubio homines in statu
 integro ex toto orbe statis temporibus confluxis-
 sent. Et hæc de fine & reliquis cau-
 sarum generibus *παχολῶς* si non *ἄχεῶς*
 dicta sunt.

SECTIO TERTIA.

DE ARBORIBUS ET FLUVIIS PARADISIACIS.

§. I.

Antequam ad *fluviorum* meditationem descendamus, Juvabit fortè licet non ad rectè investigandum *paradisum* tamen ad ejusdem delicias insinuandas, aliqualem injicere mentionem illarum arborum, quibus *Paradisus* pomarii adinstar fuit confitus, quas inter eminuere *arbor vite* & *arbor scientiæ boni* & *mali*; illâ in mundo nulla crevit *Major*, hâc nulla *consideratior*, utraque inter delicias, beatissimæ habitationis in se continebat *sacramentum*, una *vite*, si ex ea vesceretur homo; altera *mortis*, si ausus fuerit *Colonus* ex ea quid decerpere. Quin veræ & naturales sint hæ arbores nullus suboriri potest scrupulus, quandoquidem *Moses* *vege-φικῶς*, uti antea fusè satis probatum, descripsit, & hæc duas arbores cæteris adjunxit. Quod autem *arbor vite* sic

D

de-

denominetur non a *nudâ significatione*, quod solum fuerit *symbolum ac memoriale vitæ*, vel *divinitus acceptæ*, ut agnosceret homo se *DEI unius beneficio vivere*, uti *Vatablus*, vel *promissæ ac propositæ*, si legem custodiret, uti *Augustinus, Evgubinus & alii*, sed ab *intrinsecâ eâque naturali non supernaturali facultate*, vitam hominis à *senio, morbis & morte conservandi usque ad terminum naturalem*, in quo sine dolore & morte in vitam *spiritualem & cœlestem* fuisset translatus. Ideo dici *arbores vitarum* scribit *D. Gerh. in Gen. 1. quoniam longissimam vitam homini tribuisset 2. non solum vivere, sed etiam bene vivere homini dedisset. 3. non solum consumptum humorem naturalem restaurasset, sed etiam deperditum redintegrasset.* Quodq; *Arbor etiâ Scientiæ boni & mali* non inde nomen sit sortita, quod in ligno aliqua fuerit *facultas seu vis*, vel hominem reddendi *sapientiores*, quam à *DEO conditum*, vel conferendi *usum rationis* ut *Rabbini*, vel augendi *scientiam* ut *Josephus*, sed à *דערץ וְגַם* à *scopo & usu*
 arbo-

arboris Divinitus constituto. Fuit enim, ceu habet Gerh. Hæc arbor velut quædam ara & templum in quo disceret, quantum sit bonum in concreata integritate persistere, & quantum sit malum ab ea deficere conditus homo. Utrumque superioris fori Theol. fusius est cognoscere; in quem proinde campum, si nobis liberet, forte non lice- ret, ulterius expatiari.

§. II. Illud forte licebit paulo al- tius adnotare, an dictæ arbores duo tan- tū fuerint *individua*, an vero *plura*? & an Scripturæ modo, *singulare* accipiatur pro *plurali*, sicut nos collective vocamus *Pi- rum*, *Pomum* &c. notantes speciem, & non *individua*? Mihi sane, inquit B. Lu- therus, non valdè absurdum videtur, ut in- telligamus arborem vitæ certum spaciū in medio Paradisi, & ceu nemus quoddam, in quo positæ plures arbores ejusdem speciei ar- bor vitæ dictæ sunt. Sic arborem scientiæ boni & mali etiam possibile est collective dici lu- cum seu nemus, quod fuit tanquam sacellum quoddam, in quo fuerunt arbores multæ e-

jusdem speciei, nempe arbores scientiæ boni & mali. Notum quidem est nomen עץ in Sacro codice & speciem pluribus individuis constantem, & unicum individuum denotare, ceu patet ex cap. Gen. 3. v. 2. dum Eva dixit: עץ הגן נאכל de fructu arboris horti comedemus, Item v. 8. Et abscondit se homo & uxor ejus a facie Domini DEI. עץ התוך in medio arboris horti. Et alibi quandoque Scriptura collectam multitudinem, vel totam etiam speciem singularis numeri vocibus exprimit. Licet *vocula עץ* locis citatis plures designet arbores, interim nulla firma potest dari ratio, cur arbor vite nec non arbor scientiæ boni & mali hic sumantur *collectivæ*, adeoque verisimile est utramque fuisse *singularem*, id enim Scripturæ verbis videtur convenientius, quæ semper de hisce arboribus loquitur in *singulari*, neque *pluribus*, uti hoc urgent *Auctores*, fuit opus. Num autem propagari ac in usum hominum si in statu primævo perstitissent multiplicari potuissent? *Aucto* *genere humano*, inquit

Bonfrerius in Gen. nihil vetat dicere hanc arborem propagandam, sive in Paradiso, sive forte etiam extra Paradisum, ad eum modum, quo ceteræ arbores propagantur. Verum de hac arborum propagatione in Paradiso, postquam eodem excidimus frustra quæri haud inique judicant alii Scripturæ Interpretes & Theologia Doctores.

§. III. Videamus igitur quomodo hæ duæ arbores productæ dicantur *בְּתוֹךְ הַגַּן* in medio horti cum illud *בְּתוֹךְ* varie ab Auctoribus exponitur. Quidam enim *ἀλληγοεικῶς* hoc declarant. Ideo, ait Aloysius Novarinus, *lignum vitæ in medio Paradisi erat, ut per hoc significaretur, quod qui temperantiam & medium servat, bene regit vitam naturæ, acquirit vitam gratiæ & meretur vitam gloriæ. Licet non negari possit, quin aliqua ex arbore vitæ possit desumi ἀλληγοειῶς, ita ut, vel sit Symbolum Christi, qui est panis vitæ, lignum vitæ, fons vitæ, Lucæ. 23. v. 31. vel vitæ æternæ, homini promissa & certo expectanda, si in obedientia perstitisset, sicut &*

Theologi & nominatim B. Lutherus, Run-
gius, Gerberdus, omnes in gen. dictum
in modum hanc arborem vitæ ἀλληγορικῶς
exponunt. Interim tamen maneat in-
concuſſum hanc arborem, nec non ar-
borem ſcientiæ boni & mali per ſe, uti an-
tea indigitavimus, non eſſe ſpirituales &
myſticas, adeoque nec בתוך הגן medium
borti, in quo erant locatæ, μουſικῶς & ἀλ-
ληγορικῶς eſſe exponendum, Sed uti ar-
bores fuere valdè conſpicuæ, floridæ & pul-
cræ; ita etiam in loco conſpicio, florido &
inſigni fuerunt à DEO plantatæ, qualis
alias haberi & eſſe ſolet locus medius. Seu
ut Gerh: in medio dicitur, vel quia fuit
in meditullio Paradifi, Gen. 3. v. 2. 3. vel
quia Excellentia ejus donatur. Unde Cun-
radus Diet. vult illud בתוך הגן non eſſe
ſumendum mathematicè, ſed tamen ita
latè ut omnino arbores hæ in medio
Paradiſi productæ dicantur. Ita expo-
nit Bonfrerius: Illud in medio Paradifi, non
ſummendum Mathematicè, ſed ut idem ſit,
quod inter alias arbores, vel hebraiſmo, inter
alias arbores conſpicua & ſpectabilis. Duo-
bus

bus modis hoc posse Explicari autumat
*Episc. Abulensis in Gen. Una modo quod
 in medio Paradisi per æquidistantiam, vel
 quasi in medio esset lignum vite. Secundo
 modo accipi potest medium per interpositio-
 nem, & ita omne, quod est intra rem, est in
 medio rei.*

§. IV. Cujus speciei fuerit arbor
*scientiæ boni & mali, æquè incertum est
 ac cujus fuerit arbor vite, licet multi
 contendant fuisse ficum, sive denique il-
 la fuerit Persica, sive Indica, sive Ægypti-
 aca, sive Sarmatica, de quibus multa mira
 narrant Scriptores, tamen & fallunt alios
 & falluntur ipsi. Conantur quidem
 hanc suam ex eo roborare sententiam,
 quod primi parentes post lapsum ex fo-
 liis ficus perizomata sibi fecerint. Ast
 contrarium longe est probabilius, illos,
 ne eo ipso transgressio illorum prode-
 retur & manifestaretur, non ex ea sibi
 parasse subligacuta; procul dubio enim
 ingens illius arboris horror & odium
 eos cepit, ex qua tantum damnum ac-
 ceperant. Non quidem negamus primos*

parentes ex ficu sibi parasse perizomata;
cum Sacer Codex idem adserit: Gen: cap. 3.
v. 7. Verum exinde non evincitur arbo-
rem Sient. B. & M. fuisse ficum, præpri-
mis etiam ob prædicatum, quod huic ar-
bori à Mose tributum legimus, dicitur
enim cap. 3. v. 6. תאוה הוה לעינים
desiderabilis oculis, in hebræo emphatice
desiderium ipsa oculis, id est, tam desidera-
bilis, ut ipsum desiderium oculorum vi-
deretur. Targum Onkelos vertit: quod
sanitas esset oculis, non quod vim medi-
cam haberet oculos sanandi, sed quod
adpectu suo oculos suaviter pasceret: id
quod in ficum non cadit. Quidam mis-
sâ hâc arbore, ad alias delabuntur, &
statuunt fuisse vitem vel frumentum ex
Matth. 26. v. 27. Quia Christus in pane &
vino medicinam lapsus nobis in Eucha-
rist. Offert. Sed nec nulla in his con-
nexionis videtur ratio, quandoquidem
à Mose vocatur arbor, non frumentum vel
vitis. Alii autem recurrunt ad dictum
Cant. 8. v. 5. Indeque colligunt fuisse ma-
lum. Sed in isto libro omnia tere para-
bo.

bolica, quæ ea de causa nullum firmum & immobile, pro hac sententia adstruenda, ponunt fundamentum, & propterea etiam *Grawerus Cent. 2. Illustr. q. d. 8. Concl. 3.* de pomo dubitat. Ast quid in re incerta incerti amplius desideramus, cum *qualis species hæc arbor fuerit non liquet.* Hoc nobis pro dolor liquet, *Evam* transgressione Divini hujus præcepti, una secum adtraxisse in malum, non unum duntaxat *Adamum*, sed univeros *Adami- genas*, ut non sine causa ingemine- mus cum *Theodoto*:

*Incola primus homo fuit in viridi paradiso,
 Conjuge vipereum donec spadente venenum,
 hausit; eò cunctis miscendo pocula mortis,
 sentit adhuc proles, quid commisere parentes,
 Ejulat ejetus de sede pia protoplastus.*

*Ac cinis in cinerem, natura mutat honorem
 Ne tamen æterni teneremur stipite pomi.
 Flammeus ante fores vitat ensis adire volentes*

Et sic breviter memores promissi lu-
 stravimus *arbores paradisiacas* & nomine-
 tenus *arborem vite* nec non *scientiæ boni*
 & *mali*; quarum mentionem ad *Ethnicos*
 etiam

etiam pervenisse nemo non videt, licet miserè omnia postmodum detorlerint & depravaverint. Eo ipso enim dum *Moses* arborem vitæ immortalitatem conservare testatur, *Nectar* & *Ambrosiam* suam celebrat *Hesiodus*, quæ dicta est quasi sine morte. Ab aliis *Poëtis* *Nepenthes*, omnem adimens dolorem & luctum. *Homero* placuit *Moly*, homines ad juventutem revocans, cujus vires *Plinius* Lib. 25. cap. 4. multis describit verbis. Itemque de ipso *Paradiso*, quem *Damasceus* Lib. 2. de O. f. cap. 2. vocat *Ἐυφροσύνης καὶ Θωμηθίας ἀπάσης παμῆιον*; & addit ἐπειδὴ ἔμελλεν ὁ Θεὸς ἐξ ὄρατῆς τε καὶ ἀορατῆς κτίσεως πλαστεργεῖν τὸν ἄνθρωπον, ὡσπερ Ἰνα Βασιλέα καὶ ἄρχοντα πάσης τῆς γῆς, καὶ τῶς ἐν αὐτῇ προκαθίστησεν αὐτὸν οἶον τὴν Βασιλείον, ἐν ᾧ διασόμενται μακαρίαν καὶ πανολβίαν ἔχει ζωὴν.

§. V. Succedit nunc alterum *paradisi decus*, ipsa videlicet *flumina*, quibus *Regio Edenica* quā amœnissimè & fecundissimè irrigabatur, altiori mentis inda-
gi-

gine inquirenda. De hac irrigatione inquit *Divinus Potamographus cap 2. v. 10.*

וּבְחַר יֵצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת־הַגֶּן וּמִשָּׁם

וַיִּפְרָד וְהָיָה לְאַרְבַּעָה רֵאשִׁיִם & *fluvius e-*

grediebatur de Eden ad irrigandum hortum:

qui inde divisus factus est in quatuor capita.

multa quidem de hisce fluviis jam essent delineanda, cum illorum cognitio ad rectè investigandum *paradisum* vim habeat non exiguam; sed contenti erimus adduxisse extantiora. Antequam autem ad specialem descendamus illustrationem, præmittendus est *fluvius principalis*, de quo reliqui quatuor excessere, idque forte non erit frustraneum, præsertim cum de illo variæ variorum circumferantur opiniones.

Quibusdam enim *fluvius ille principalis* ex *Edene* profluens ad irrigandum hortum, videtur esse *Oceanus*, ex quo quatuor illa celeberrima flumina orientur; sed in textu dicitur בְּהַר *fluvius* non *Oceanus*, mare univèrsam, quod univèrsam circuit terram. Aliis videtur esse *Ganges*, sed hæc itidem sententia dudum celebra-

bra-

brari *Doctorum* usu & consensu defuit. Nonnullis *Jordan*, quem dicunt per subterraneos meatus, in *Tigris*, *Euphratis*, *Pisonis* & *Gibonis* scaturigines emerfisse, & nuncupari quasi יַרְדֵּן אֶרֶן *fluvius Eden*, sed hac ratione posses asumere fluvium quemvis, & *Paradisum* locare ubicunque velles, *Etymon* datum ingenii lusus est. Quidam *singularem* נָהָר pro *plurali* hoc loco volunt intellectum; sed ex narrationis historia adparet hanc sententiam esse coactam. Sunt & aliæ opiniones de hoc flumine, sed non tanti pretii ut aliquam mereantur censuram.

§. VI. Nos autem hac in re facimus cum illis, qui per *fluvium* hunc *principalem*, volunt intelligi *Euphratem*, qui in *Sacro Codice* aliquoties venit κατ' ἕξοχὴν propter *excellentiam* & *magnitudinem* nomine נָהָר videlicet *Josue* 24. v. 2. *Psal.* 72. v. 8. *Mich.* 7. v. 12. Et alibi. Unde colligi potest per hunc fluvium intelligi *Euphratem*; præprimis cum & hoc innuit stili mutatio, v. 14. הוּא פְּרַת is ipse *Phrat*, scilicet alveus ipsius fluvii principalis

no-

nomen habens. Hic *fluvius* dicitur ex *Edene* egressus, נַחַל procedebat, à radice נַחַל prodiit, egressus est. Quod quidam hic vertunt *ortus est*, adeoque quod de prima origine hanc vocem exponunt nullum meretur adplausum, non est necessarium inquit Pererius, illo verbo נַחַל significari primum ortum, primamque illius fluvii originem, sed tantum indicari flumen illud ex regione *Eden* profluens directo itinere & cursu in *paradisum* influxisse. Adeoque optime conveniunt *Moses*, qui dicit hunc fluvium egressum esse ex *Edene*, & *Strabo*, *Plinius*, aliiq; qui ex *Niphate* monte *Armenie* suum duxisse ortum adserunt; rectè enim dicimus illum procedere è Regione *paradisica Eden*, ceu è loco per quem rectè homo dicitur exire è *culina*, licet pertransierit antea *hypocaustia* & alia *conclavia*.

§. VII. Verè itaque ex *Edene* hoc modo profluxit, unde illos, qui vocem נַחַל ita accipiunt, ac si flumen illud scaturierit ex ipso horto, confundere, quæ *Sacer Scriptor* distinguit, rectè intuper

per statuimus. Nec licet tamen colligere *hortum* plane diversum quidâ loco *Eden* fuisse, præprimis cum etiam legimus illum in *Eden* versus ortum plantatum; quandoquidem ex *Geographicis* constat *Eden* non admodum parvam fuisse regionem, in cujus parte orientali, utpote depressiore & ob humorem eo delabentem fecundiore sapientissimus hujus universi Architectus hortum disposuit augustissimum. In illa parte *Eden*, unde prodiit fluvius, elegantes fuisse montium *cryptas*, non sine causâ conjectamus; præsertim cum ex *Hydraulicis* habeamus, aquâ nonnisi ex loco editiore ad depressiorem volvi, & inter has *cryptas* & ipsum *hortum* aliquod fuisse *intervallum* haud viderur inconveniens, quod mediocribus colliculis, nec non amœnis pratis, oculos adspicientium oblectare potuit, quam voluptatem omnis generis *animalia* ibi pabulum quærentia auxêre. Fortassis etiam *cap. 3. v. 1.* ubi *serpens* dicitur callidus מכל הית השדה præ omni animali agri, per agrum intelligitur

tur jam dictum *intervallum*. Ex fine hujus fluvii & usu, qui consistebat in irrigatione tam *agri*, quam *horti*, colligi potest, aquam non *simplici canale* erupisse ex illis cryptis, aut etiam ex diversis illarum rimis collectam, per unum alveum ad hortum abiisse; sed per quam *plurimos rivos* distributam, non tantum campum seu agrum irrigasse; sed etiam ad omnes horti partes per multas fossas derivatam, tandem in quatuor pluresve piscinas collectam esse, ex quibus postea *quatuor flumina* emanarunt in exteriores telluris partes, fundo Paradisiaco humiliores.

§. VIII. Paradisus itaque etiam si multis & variis præconiis felix habebatur, uti sæpiusculè notatum, hoc tamen naturæ beneficio, præcipue beatus, quod *quatuor clarissimis fluvius* in varias mundi partes profluentibus tueri irriguus, qui in *Scriptura* dicuntur: פישון גיחון חרקל פרת: refert namque *Moses* fluvium principalem, quem hæctenus habuimus, in alia flumina לארבעה לאשים in *quatuor*

capita sive principia id est, alveorum, incilia quasi diffiliisse. Nomen ראשי *capita*, est quidem *μαλίσσημον*, hoc tamen loco pro *initio, promanatione, ingressu* seu *ortu* rectè sumitur. Ex istis alveis, unum de *Euphrate*, alterum de *Tigri* participasse ex adpellatione manifestum est: dicitur namque unus פרת & alter הרקל, qui est *Tigris*, non totus, sed quatenus *Euphrati* jungitur. Sequitur proinde reliquos duos alveos פישון & גיהון non procul ab hisce quærendos esse; præprimis cum ex narratione *Mosaica* constet quatuor illa flumina fuisse vicina, ex uno quippe flumine *Euphrate* scilicet orta, qui non quidem in *Paradiso*, quum id textus non habeat, sed post irrigatum *Paradisum* פרד divisus fuerit in quatuor capita, cumque ex *ptolom. Georg. lib. 5. cap. 23. Strabon. lib. 15. Plinio lib. 5. cap. 24. Arrian. lib. 7.* constet *Euphratem* in diversos canales se diffundere, & diversa nomina sortiri.

§. IX Quid per duos istos alveos, quos diximus *Divinum Scriptorem* vocare פישון & גיהון sit intelligendum, magna

imo

imo maxima inter *Eruditos* deprehenditur velitatio. *Josephus, Damasc. Epiphanius, Ambrosius, August. Hieron. Fsidorus, Rupertus, Tostatus, Bonfrer. Bellarm. Paulus Scherlogus* aliique citati *Pheiffero*, per fluvium פישון intelligunt *Gangem* Indiae fluvium; & per גיחון *Nilum* Ægypti. Sed horum sententia non est *אֵינֶם שְׂוִיִּים*, cum *Ganges* & *Nilus* ultra millia milliarium Germanicorum remoti, diversas Zonas torridas & temperatas perreptent, adeoque nullo modo fieri potest, ut hi simul ac *Tigris* & *Euphrates* ex uno fonte unoque capite effluent. Nec sufficit quod adversa pars regerit: posse fieri ut flumina illa à vero & communi suo fonte, hodiè ignoto, per meatus quosdam subterraneos transeant, & post longos demum tractus diversis locis erumpant. Cum aliud probat illorum ortus, fluxus & exitus: *Ganges* ex *Caucaso* monte in *Asia* oritur; *Nilus* ex *lunæ* montibus & *Paludibus* adjacentibus, in *Africa*; *Tigris* vero & *Phrat* suos fontes habent in *Armenia*. Plane contrarius est eorum fluxus: *Ganges* enim *Tigris* & *Euphra-*

phrates à septentrione versus Austrum
 feruntur; *Nilus* vero à meridie versus
 septentrionem. Et *exitus* habent disjun-
 ctissimos: *Ganges* quidem in Oceanum
 magnum; *Tigris* vero & *Euphrates* in fi-
 num Perficum; *Nilus* denique in mare
 mediterraneum. Et licet ulterius urge-
 ant: *in diluvio esse fontes aquarum ruptos, ut*
omnia confusa videantur, largimur hoc,
 per inundationem orbis, fluvios exigua-
 as quasdam mutationes pati, aut al-
 veos eorum nunc obstrui, nunc dilata-
 ri potuisse; sed transponi fontem ul-
 tra tot centena milliaria, absurdissi-
 mum est. *Qua adferuntur inquit Pheit-*
ferus, sive de meatibus Subterraneis, per
quos colligentur, sive de fluviiis per diluvium
ita dissipatis, mere precaria sunt. Quis si-
bi concipiat (ne dicam quis viderit) meatus,
quibus caput Nili, capiti Gangis jungatur; Et
ut detur, per inundationem fluvios quasdam
mutationes pati potuisse, id tamen credibile
non est, ultra tot centena milliaria fluvios dis-
jici, aut contrarios plane sortiri cursus. Nec
opus est, ut propter aurum indicum, phison

in *Hevila India* collocetur. *Hevila* enim illa, quã alluit *Phison*, hic non *India*, sed *Suciana* est; inque illa & finitimis provinciis, imprimis tamen in dicta *Suciana Gemmas, Onychem & Bdelium* inveniri, *Plinius Solinus & Geographi* atque *Historici* unanimiter testantur. Neque plus inferre כדו probant *Auctores*, quam quod *Chavila* à *Pasitigri* alluatur. *Chavilam* dictam fuisse *Chaulan, Chablas, Chaulas & Chalbas* nomenq; accepisse à *Chavila* filio *Culch*, cujus mentio fit *Gen. 10. v. 7.* commemorat *Boch. Geogr. sac. in descriptione Paradisi*; hancque terram *Babyloni* esse proximam comprobat *Eratoſtenes*, tendentem à *Persico* usque ad alveos *pbratis*. Vide Ingeniosissimū *Boch.* de hisce egregiè & prolixè differentem. Manet itaque *Phison & Gibon* esse alveos *Euphratis*, & sic non opus est ut recurramus ad communem opinionem *Interpretum*, quippe quæ multas & magnas patitur difficultates.

§. X. *Phison*, quia *Tigridi* jungitur, servata nominis antiquitate, vocatur à *Grotio pasitigris* seu *phisotigris*; *Ptole-*

mæus βασιλείον ποταμὸν *regium amnem*, &
 Polybius τὴν βασιλικὴν θωρύκα *regiam fos-*
sam, hunc vocari scribunt. Hic est, te-
 ste Bocharto, Arabum *Almelic* & Chal-
 dæorum נַלְמַח נַר נַר *Naar malcha*. Ammi-
 anus Lib. 24. *ventum est hinc ad fossile*
flumen Naarmalcha nomine, quod amnis Re-
gum interpretatur. Hunc scribi à quibus-
 dam *Ctesiphonta* prætermiare miratur di-
 ctus *Auctor*, cum *Ctesiphon* fuerit trans *Ti-*
grum, & *Naarmalcha*, seu *Regius fluvius*,
 in *Tigrum* influat, multo infra *Ctesiphon-*
tem, nempe ad *Aramiam*, ceu *Ptolemæus*:
 Ἀράμεια ὑφ' ἧ ἢ τῆ βασιλείς ποταμῆ πρὸς
 τὸν Τίγρι συβολή, *Aramia*, sub qua est
Regii fluvii commixtio cum Tigri, vide Bo-
 chartum de hisce ulterius. Si quis hic
 obijciat: *Regium esse fossilem adeoq; manu-*
factum & non naturalem, dicimus illum
 omnino esse naturalem, licet opera &
 cura humana sit aliquantulum dilatatus.
 vox *Mosaica* פִּשְׁפִּשׁ, quam *septuaginta In-*
terp. reddiderunt Φισῶν, descendit à rad.
 פִּשׁ & פִּשׁ quæ crescere & multiplicari
 significat, quasi *exundatio, eluvio, eruptio.*
 Unde

Unde & alii, teste *Plinio*, in eam venire sententiam, alveo huic nomen dedisse copiam piscium, eo quod abundet piscibus, & quidem maximis anguillis, nempe 30 pedum longitudinis. *Isidorus Hopkinson, Rabanus, Rupertus, & alii citati Cunrado Diet.* hujus alvei adpellationem אַ פּי & שׁוּנָה venisse existimant, quasi dicas, *mutans faciem*, rationem addunt: quia sepe est sui dissimilis in cursu, vel in quantitate, aliquando latissime fusus, aliquando vero in angustum coarctatus, vel in colore, alicubi fluens pellucidus, alicubi turbidus; vel in qualitate, alicubi frigidus, alicubi calidus.

§. XI. Alter est גִּיבּוֹן *Gihon*, per quem non intelligimus Nilum, ut antea probatum, sed tractum illum inferiorem magni *Euphratis*, in sinum *Persicum* illabentem, quem *Abydenus* adpellat Ανεγκάανον, *Plinius Narragam*, *Ptolemæus Baarsarem* vel *Maarsarem*, *Ammianus Mar-sian.* In *Abydeno* pro τὸν Ανεγκάανον legendum esse quidam suspicantur τὸν Νεγκάανον, id est, נַגְרָאגַם *Nagr-agam*

fluvium stagni; atque id ipsum esse in Plinio *Narragam* pro נַהַר נַאֲרָגָא *Naar-agam*, quo nomine videtur dictus, quia vel alluebat vel permeabat stagnum quadratum, ingens ad occasum Babylonis; cujus unumquodque latus erat decem parasangarum, vel quod idem est, stadiorum 320. unum in Abydeno legitur alterum in Herodoto. Diodorus ex hoc numero demit solum viginti stadia. De *Maarsara* & *Marsia* nihil succurrit, nisi statuas potius esse nomina præcedentis alvei, qui ab urbe *Maasia* vel *Sura Maasia* dictus sit, & נַהַר סוּרָא *Naar-Sura* fluvius Suræ, unde corruptores fecerunt *Marsian* & *Maarsarem*, ceu testatur Bochartus. A Divino itaque *paradisi* Chorographo recte nuncupatur גִּיחוֹן hic alveus, exundando enim varias efficit paludes, à גָּבַהּ magno impetu ferri, vel potius à גָּחַ educere de ventre, erumpere, emergere, ex cujus Hiphil הִגִּיחַ fit גִּיחוֹן à continua proruptione aquarum, confer B. Gerb. in. Gen. & Cunrad. Diet. de Antiqu: Bibl.

Bibl. Nec obstat quod hic solent inferre: *Acracanium non circumdare Æthiopi-
pnam, cum nec idem faciat Nilus.* Cæ-
terum כוש esse tractum infra sinum
Persicum, non Æthiopiā Africanam,
sed Arabicam, probat in *Geogr. sua* jam
sæpius citatus *Bochartus*, unde conjunx
Mosis dicitur כוש־מדין quæ Madianitidis
erat, *Num. 12. v. 1.*

§. XII. Quandoquidem Auctores
unanimesi consensu probant *Tigrim & Eu-
phratem* illos esse, quos Divinus Scriptor
adpellat חרקל & פרת non erimus pro-
lixi in horum enodatione. *Cbiddechel*
vero hic nominatus, non intelligendus
venit magnus ille ab oriente Mesopo-
tamiam alluens; sed alveus ille, qui in-
fluit in *Tigrim* ejusque mutuatur nomen.
Hic quidam inferunt: *Nullum Euphratis
alveum dici Tigrim.* verum si *Tigris Eu-
phrati* sit unitus & ab eo quasi absor-
ptus, quidni igitur alveus *Tigrim* con-
tinuans dicatur *Tigris*? Hunc fluvium
חרקל nomine depravato accolæ (teste
Plinio) adpellant *Diglito*. *Josephus* vero

vocabulo sui temporis nominat *Diglah* & *Tigrim*, quod etiam retinuerunt 70. *Tiyeris*, quod *persis* est sicut *רַג* *Sagitta*, testis est *Cunrad. Diet.* Eadem vox occurrit *Dan. 10.* quam 70 verterunt *ἐνδέκεα* non ut antea *Tiyeris*. Derivatio vocis Mosaicæ à *רַר* *acuit* & *קלל* *velocem esse*, optime convenit descriptioni Curtianæ *Lib. 4. cap. 9.* *Nec sane alius ad orientis plagam tam violentus invehitur; multorum torrentium, non aquas solum, sed etiam saxa secum trahens. Itaque, à celeritate, qua defluit, Tigris nomen est inditum, quia Persica lingua Tigrim Sagittam adpellant.* Hinc Hieronymus inquit: *Tigris vocatur propter velocitatem instar Bestie nimium currentis, hujus enim aquæ, uti alii observant, sunt* *רַר* *acute* & *קלת* *celeris*, unde orta Chaldæorum vox corrupta *רקלת* vel *רגלת*, quo vocabulo significari ait Josephus, eum simul *angustum, arctum, & velocem esse.* 70 *vivalis Societas* suam videtur sumsisse adpellationem, vel a celeritate cursus, & quidem à *Tigri* animalium velocissimo, cujus in currendo

mi-

miram velocitatem & pernicitatem describunt *Plinius*, *Franzius* & alii passim; vel ut superius monitum à *Sagitta* ob celeritatem cursus, nam *Tir* unde corruptum est *Tigris* hodieque *Perfis* *Sagitta*, & *Armenis* *Ensis* est, ceu *Pfeiferus* meminit. Dicitur hic fluere ante *Affur* sive *Assyriam* in fonte est קדמת אשר in conspectu *Assyria*, quo sensu τὰτέναντι, quod hic 70 *Interpr.* habent, læpe sumitur. Quidam קדמת exponunt ad orientem *Assyria*, verum nulla urgente ratione, cum quilibet viderit hic non adparere in locale. Raro in hac regione, uti notant *Cluverus* & *Crellius*, pluit, quidquid frumenti provenit, fluminis irrigatione præparatur, tanta alioquin fertilitate, ut trecentesima messe, ubi eximie ferax redundet tellus.

§. XIII. Jam sequitur פרת ultimus, quos *Moses* recenset, fluviorum, ad quem ex omnium consensu sita fuit *Babylon*. *Euphratem* plerique vocant, servato prisco nomine, quia creditur esse natus *Euphratis* alveus, non ut alii

fossilis & arte factus. Tantum in libro *Baruch cap. i. v. 4.* nuncupatur fluvius *Sud*, quo loco se librum suum legisse dicit in auribus πάντων τῶν καλοικέντων ἐν Βαβυλωνίᾳ ποταμῷ Σὺδ. *omnium eorum qui Babylone habitant ad fluvium Sud.* Bochartus legendum autumat Σὺρ *Sur*, nam ex *Hebraeorum* monumentis id sumtum est, in quibus erat נהר-סור ad fluvium *Sur*, sed fefellit Interpretem similitudo litterarum ס & ש, is igitur legit סור *Sud* pro סור *Sur*. *Sur* idem quod *Sura* vel *Sora*, ut nuper citatus *Auctor* habet, urbs *Babylonia* notissima, ad hunc ipsum *Euphratis* alveum. Est itaque hic omnino distingvendus à fluvio illo principali ex *Edene* prolabente, de quo antea, hic enim mediam olim interfluebat *Babylonem*, eamque in duas æquales dividebat partes, uti *Bochartus* & alii comprobant. Derivatur vox *Hebraeorum* פרה *â rad.* פרה *credit, fertilis fuit & fœcundus, cum accusativo vero fructificavit, protulit, unde Isidorus Lib. 13. cap. 21. ait: Euphrates à frugibus vel ubertate nomen accepit, seu ut alii*

SECTIO QUARTA,

DE SITU PARADISI, EJUSQUE AMPLITUDINE, FIGURA ET DURATIONE.

§. I.

Quo in loco *της οὐραμένης* situs fuerit *Paradisus* tam diversa aduersaq; qualia vix super unare inveniuntur alia, *Eru- ditorum* habemus *ingenia*, adeo ut ariadneo filo videatur opus, quo irremeabilem opinionum concurrentium evitemus labyrinthum, ne in errorum abditas sylvas & devia labamur tesqua; quantum enim ulla ratione unquam potuit comprehendi, aut conjectura aliqua indagari pro inveniendo adstruendoq; loco *Paradisaco*, hic enixissime factum, quamvis diversimode, ut nunquam amicæ jungantur manus; sed ut *Ingenia* scindantur, illorum tamen decrevimus mirari si non liceat rimari *extanti- ora*, ut in meliorem ejusdem situs perveniamus cognitionē, & nostram mentem, quam superius, tam in *descriptione Paradisi*, quam quatuor *fluviorum Regionumq;* quas

quas pertranseant perlustratione, fecimus palam, largiori crena insinuemus. Quadrifariam tamen præprimis circa hoc negotium sese mirum in modum torquent & pungunt *Interpretes*. Quidam enim nomine *Paradisi alium orbem & aliam terram* denotari volunt. Quidam totum hunc globum terrenum, quem incolimus: quidam *Sublimem aliquem locum*, in quem aquæ Diluvii penetrare nequiverint: Quidam etiam *aliquam partem in terra*, licet hi rursus varient, uti mox patebit. *Euphrem Syrus* sentit *Paradisum fuisse alium orbem extra oceani terminos*. Et in hanc Scyllam impingere videtur *Augustinus* dum ita fatur: *Paradisus in oriente situs est, interjecto oceano, & à nostro orbe longe remotus &c.* Verum nescimus quid illis in mentem venerit, qui hoc sentiunt, nihil sane fabulis *Judæicis de Paradiso* adhuc existente similis, nulla alia re magis, in *Scriptura* suam produnt ignorantiam, quippe quæ primò *Paradisum* in Regione *Eden* situm adserit; & ad colendum dicit *Adamo* e-
 loca-

locatum; mentione *arborum & fluminum*, quæ certè circumstantiæ extraterrarum hunc orbem non inveniunt locum. Et quis quæso & qualis sit *orbis ille utopicus*?

§. II. Errant quoque illi, qui cum *Ortelio, Josepho, Hugone* aliisque, *totum terrarum orbem* horto Edenico destinatum fuisse conjiciunt, ob benedictionem Divinam & multiplicationem hominum. Verum si quis de hominibus tunc non dum natis voluerit esse sollicitus, non videtur hoc prorsus posse negari. Quia enim tunc temporis non nisi unicum par conjugum existebat, sufficere poterat pars Telluris, à DEO T. O. M. adornata, ad cujus Exemplum posterius *Protoplastorum*, successu temporis, reliquas quoque terræ partes & provincias, ita colendo adornare potuissent, ut ob similitudinem *primi horti Divini* cum eodem coalescerent. Verum nunc quæritur ubi terrarum initium fuerit illius horti? Rectissimè diximus illos errasse, qui nomine *Paradisi* totum

mundum designari contendunt, quod aperte docet Topographica descriptio, quomodo בערן in *Eden* plantatus dicitur & שבן מקדם ad orientem, quomodo ישבן מקדם לנגן ערן את הכרובים *Cberub* præ foribus ipsius collocavit, ne ultra in *Paradisum* illi revertantur, si totus terrarum orbis sit *Paradisus*. Præterea constat Adamum extra *Paradisum* à DEO fuisse conditum; in *Paradisum* deportatum; & extra *Paradisum* propter transgressionem extrusum. Ubi igitur creatus? quo deportatus? & unde ejectus? Si totus mundus *Paradisus* fuisset. Quod vero *Georgius de Valentia* unum illud גן בערן omnes homines potuisse capere sit commentus, id ex modo dictis & jam subsequentibus potest destrui rationibus. Si enim quidam degerint hominum, post enorme *Ade* scelus, circiter mille annorum tractum, quanto tempore in statu instituto vixissent, quamque numeratam prolem edidissent? Quomodo omnes cœvi eodem simul potuissent capi? Porro novimus ex ipsa histo-

storia *Mosaica* DEUM Ter. Opt. Max.
 hominibus in omnia animantia concessisse dominum, illisque non modo *hortu Edenici*, verum etiam *universi orbis* herbas & fructus dedisse in cibum, imo totam terram, ut eam replerent sibi que subjicerent *Gen. 1. v. 26. 28. 29.* Nec potest quis hærere, quin ipsi perreptaissent terræ orbem, lustrassent *Maria*, insulas, variasque orbis *Regiones*, & in his admiranda *DEI* opera, ne hospites in suo essent imperio. Nec potest quis sibi persuadere terram universam desertam hominibusque vacuum fuisse futuram, quandoquidem hominis industria & cultura, non minimum tam ad fœcunditatem, quam ad elegantiam confert. Hic quidam rectè provocant ad locum *Esai. 45. v. 18. Dominus fecit terram, ipse plastes ejus, non in vanum creavit eam, ut habitaretur formavit eam.* Interim tamen fuit *Paradisus* ut *B. Rung.* sup. *Gen.* fatur, *arx aliqua in urbe, sedes & habitatio Adami, ex qua in reliquam terram prodire, eamque lustrare, ac tueri potuit.*

§. III. Nec ab errore immunes sunt, qui vel cum Basilio & Tostato Paradisum *supra terram, imo mediam aëris regionem in loco sublimi* locant; vel cum Rabano & Strabone *ad lunarem usq; circulum elevatum* conjiciunt; vel denique cum Bonaventura & Durando *sub linea æquinoctiali*, ubi summa aëris temperies, illum ponunt. Adferunt quidem dicti *Auctores* duas præprimis rationes: ne scil. *homo versaretur in aëre aut loco minus salubri; & ne ab illuvie aquarum vastaretur.* Verum illorum sententiam, fictasque rationes vel id solum evertit, quod textus Mosai- cus non בְּשָׁמַיִם in *cælo* aut etiam *aëre* paratum, sed בְּעֵדֵן in *terra Eden* plantatum *Paradisum* adserit, licet non hitce Subjungamus: loca illa sublimiora nec posse variis herbis & arboribus conseri; nec fluminibus irrigari; nec ab hominibus inhabitari; multo minus omnium reliquorum animantium constitui sedem; quomodo quælo omnia animalia ad *tor- tum* illum *pensilem* poterant adduci, ut ab *Adamo* propriis insignirentur nominibus.

§. IV. Auctores, qui *Paradisum* in aliqua parte *Globi terrestris* collocant, rursus in diversas abeunt partes; quidam enim ponunt illum in loco quodam inaccessiblei, quidam in loco quodam pervio. Illi fingunt locum aliquem prope mare *Caspium*, altissimis montium scopulis coronatum, adeoque nulli mortalium pervium, inque illo *Paradisum* fuisse conditum fabulantur. Verum *Paradisum* scopulis insuperabilibus undiquaque fuisse cinctum nulla ratione potest evinci, quia constat, cum DEUS expulisset ex eo Adamum, posuisse ante eum Cherubinum pro custodia, utique ut prohiberet introitum hominibus; nulla autem necessitas fuisset custodiæ, si propter scopulosorum montium coronam inaccessibleis fuisset. Credimus equidem facile, esse alicubi in orientalibus Regionibus inaccessa quædam scopulosorum montium præcipitia, at intra illa *Paradisum* fuisse, nec nobis, nec forte alii cuiquam credendum obtundi posse subveremur.

§. V. Horum vero sententiæ, qui in loco *accessu* seu *pervio* Paradisum conditum adferunt, iterum sunt dividuæ; vel enim locant illum circa *Jordanem* in terra *Sodomorum* è *Gen. 13. v. 10.* Vel in *Palestina*, quia fuit terra promissionis & habitationis Patriarcharum; vel in *agro Damasceno*, quia Damasci putant Cainum partrasse fratricidium, in qua etiam oppidum fuit *Paradisus* priscis Scriptoribus adpellatum; vel in *Insula Ceylon*, quia ibi in monte quodam excelso non tantum reperiuntur vestigia rupi ab Adamo, uti fabulantur, impressa, unde illum montem vocant *Pico del' Adam*, & Silvæ Cinnamomi, quas ob salubritatem & saporem suavissimum, propaginem arboris vitæ esse credunt: sed & Elephanti præstantes & dociles; & tandem quia sit insula antæcennissima nobilissimis & præstantissimis gemmis abundans. Sunt insuper qui *Paradisum* locatum conjiciunt; vel in *India*; vel in *America*; vel in *Arabia*: vel in *Galilea ad Jordanem*; vel circa *Armeniam* & *Mesopotamiam*; vel denique in ipsa *Mesopotamia*

circa Babylonem, & hæc ultima sententia & communior & verior a plerisque censetur Eruditis. Reliquæ opiniones partim fabulosæ, quia constat *Paradisum* non in Insulis plantatum, sed in regione quadam locatum: partim ineptæ, ex falsa interpretatione duorum alveorum *Pisonis* & *Gibonis*: partim proferunt aliis Regionibus communia, ut sunt amœnitas, fertilitas, &c. Quæ nullis aliis magis competeabant Regionibus, quam *Mesopotamia*: partim insuper situationem *Paradisi* præcisè non determinant. Vide sis de hisce ulterius *Pererium in Gen. Georg. Anderfen. Itiner. Orient. Lib. 2. Cornel. a lap. sup. Gen. Kipp. Exercit. 23. de Creat. Rivet. in Gen. Cunrad. Diet. Antiq. Bib. Reub. Math. Mos. Voëti. Diss. Select. Pfeiff. Dub. Vex. & alios passim.*

§. VI. Nostram mentem de situatione *Paradisi in Mesopotamia circa Babylonem* sequentibus roboramus rationibus: 1. Stimulat nos S. Patrum & præstantissimorū Doct. conspirans Synodus. Ex Patribus enim & Script. Interpretibus

tibus, Præter *Augustinum, Oleastr. Epiphan. Bonfr. Beroald. Genebrard. Per. Jans. Vatab. Eugub. Hug. Torn. Spondan. Mari. Salian. Granad. Mealvend.* Quos Paulus Scherlogus 2. *Antiq. Hebr. Sect. 3. pag. 325.* magno adducit numero, habemus etiam alios quam plurimos. Ex Recentioribus vero hæc eâdem incedunt viâ ferme omnes; quos nobis licuit consulere. Et licet quidam nihil certi hic videantur statuere, tamen hanc sententiã agnoscunt probabiliorem, ut *Friedliebuis, Gerhardus, Bochartus, Cunrad. Dietericus, Terferus, Calovius, Krom. Kipp. Quenst. Reuherus, &c.* 2. Nos urget quod Paradisus situs fuerit in *Eden*; & quidem *Eden Thalassar*, uti notant accuratiores, ea fuit pars *Babyloniæ* in *Mesopotamia*, ceu patet ex *2. Reg. 19. 12. Esa. 37. v. 12. Ezech. 27. v. 23.* ibi enim dicitur fuisse prope *Charan*, quæ est in *Mesopotamiâ*, teste *Bocharto* in *Geogr. sua.* 3. quia *Mesopotamia* totius terrarum orbis amœnissima erat & fertilissima, & sic convenit cum descriptione *paradisi Gen. 2.* Et si liceat loqui cum quibus-

busdam est ista Regio adhuc hodie præ
 aliis amœnissima & fertilissima, utut de
 pulcritudine & ubertate antiqua, mul-
 tum tot seculis decesserit. De hac fer-
 tilitate & ubertate testantur *Auctores*
 passim, *Plinius lib. 18. Nat. cap. 17. Baby-*
lone bis secant, tertio depascunt, alioquin folia
tantum fierent. Sic quoque cum quinquag-
esimo fœnore messis reddit exilitas Soli. Ve-
rum diligentioribus cum centesimo, neque
non cura difficilis est. Hieronimus huc
 etiam optimè illud adplicat, quod obser-
 vaverit oves in *Mesopotamia* bis parere.
 Et *Curtius lib. 5.* hanc eandem adprobat
 sententiam dum dicit: *Inter Tigrim &*
Euphratem jacentia tam uberi & pingvi solo
sunt, ut à pastu depelli pecora dicantur ne
fatietas perimat. Causa fertilitatis est hu-
mor, qui ex utroque amne manat, toto fere
solo Per venas aquarum resudante. Nec
 non *Solinus* dum inquit: *Mesopotamiam*
impinguat Euphrates annue inundationis
excessibus terris superfusus. 4 Quia cele-
 bratur in *Mesopotamia: Edenna* seu *Edessa,*
 sacra quoque civitas dicta, forsan ob
 vete-

veterem *Paradisi* memoriam, quam nimirum diluvii abluit eluvium. 5. Quia *Mesopotamia* regio est inter *Tigrim* & *Euphratem*, unde etiam nomen suum est sortita; *μεσος* enim *medium* sonat & *ποταμὸς* *fluvium*. Hoc innuit etiam *Tacitus lib. 5.* dum dicit: *Campi, qui Euphrate & Tigri inclutis amnibus circumflui, Mesopotamia nomen accepere.* Dicitur hæc terræ portio Hebræis מֵסוֹפּוֹטָמִיָּה id est, *Syria duorum fluviorum*. Latinis melius dicitur *Interamna* quam *Medamna* cum *Prisciano*, cujus verba sunt:

Indigenæ populi pro re dixere Medamnam.

6. Ex intentione *Mosis*, Moles enim, qui octingentos post diluviū scripsit annos, Regionem *Eden* ut suo seculo cognitam proponit. Quæ si *Esaie* & *Ezechielis* temporibus fuit nota, certè temporibus *Mosis* notior esse potuit, quibus nondum acciderant tantæ ruinæ & mutationes Nationum, quantæ postea sunt secutæ. *Voluit ille procul dubio, ceu habet Pfeifferus, per Potamographiam istam situm Paradisi determinare, & quidem homi-*

nibus sui temporis, quibus scribebat, unde
 loca ipsis nota (per prolepsin, nominibus im-
 positis, à post diluvianis) commemorat, puta
 חַוִּילָה כּוּשׁ אֲשׁוּר פַּרְתַּי חֲדָקָה ergo descri-
 psit fluvium & alveos cum post diluviana
 rerum facie convenientes; convenientiores au-
 tem dari non possunt. Hinc Kippingius di-
 cit: *Fluvii de Edene promanantes in hanc*
sententiam adeo manifeste nos deducunt, ut
contra pertendere velle delirantis animi sit.
 De fluviis hisce, & Regionibus quas per-
 transeunt, diximus antea, ex quibus fa-
 cilè evincitur *Paradisum in Babyloniae cam-*
pis situm. 7. Denique quia à Mose sci-
 mus illum terræ tractum, ubi situs fu-
 erit *Paradisus*, fuisse in oriente, quia in
 textu additur מִקְרָה 70 κατὰ τὰς ἀνατο-
 λὰς, jam in Scriptura Regiones, *Persi-*
ca, Arabica, Mesopotamia, Armenia veniunt
 nomine partis orientalis, & sane divi-
 nus *Historicus Gen. 29. v. 1.* absquè a-
 liquo signo adpellat *Mesopotamiam* מִקְרָה
orientem, ubi Jacob, in *Mesopotamiam* iter
 facturus, dicitur levassè pedes suos &
 ivisse

ivisse ad terram כְּנַעַן. Hoc tamen aliquam meretur observationem, quod non omnes Regiones in Scriptura S. adpellentur *orientales*; sed tantum quæ citra sinum *Persicum* usque ad *Indiam* porriguntur, & præsertim illa regio, quæ voce כְּנַעַן venire solet, ceu observat *Perer. in Gen.* Et ob receptum morem & inter *Judeos* procul dubio consuetam loquendi formulam, *Mesopotamia* & regiones propinquiores nomine כְּנַעַן sæpiusculè fuerint denotatæ. *Jacobus Capellus, Bocharto in Phaleg lib. 1. cap. 7.* citatus, hoc idem comprobat, dum dicit: primos parentes descendisse ab *Ararat* in eam terram, quæ dicta est כְּנַעַן & כְּנַעַן à *Kedma* novissimo filio *Ismælis. Gen 25 v. 15.* Et eos in terram *Schinar* supra *Babylonem* sitam migrasse, testatur idem. Ex hisce rationibus æquis rerum Censoribus constare arbitramur in qua terræ portione *Paradisum* plantaverit rerum omnium Conditor *Jehova DEUS* noster.

§. VII. Quod *Paradisus* עֵדֶן *ver-*
sus ortum sit plantatus, id *Pererius* intelligi
 adserit respectu *Edenis*, quasi dicas in o-
 rientali istius *Regionis tractu situs*. *Reube-*
rus respectu *montium*, ex quibus pro-
 fluxit fluvius. *Kippingius* respectu *Pa-*
lastine, cujus ratione inquit *Mosen*
scriptionem suam adtemperasse. Non-
 nulli respectu *Mosis*, dum hoc scribe-
 ret, ubi cum populo in deserto versa-
 retur. *Calovius* respectu *terrae Judaeae*, uti
 solent communiter ejus ratione plagæ
 designari in *Sacris Literis*, cui senten-
 tiæ proinde & nos adstipulamur. Sed
 quoniam in hac re explorata certitu-
 do desideratur, merito cuilibet liberum
 relinquatur *judicium*. Ex hoc situ *pa-*
radisi עֵדֶן *ad orientem*, morem *Chri-*
stianorum versus ortum in precibus
 prospectantium profluxisse, conjectant
 non solum *Patres* nonnulli, verum et-
 iam idem testantur *Historiographi*. *Basi-*
lius Putat ob hanc causam *Veteres* ad
 ortum in precibus stetisse, quod *para-*
disus ad orientem situs fuerit, & quod
 anti-

antiqui versus orientem precari soliti, eo ritu desiderium suum ad *Paradisum* redeundi testari voluerunt. Hujus ritus quoque mentionem faciunt *Tertullianus, Epiphanius, Clemens Romanus, Origenes Athanasius, Nazianzenus, Nyssenus*. Quorum tamen rationes, teste *Cunrado Diet.* in merâ consistunt conjectura. Quid enim diceretur de Christianis quibus *paradisus* ab *occidente* situs est, ergone *Sic occidentem* ea ratione intueri debuissent? Quid de Ethnicis, quibus *Polydorus Vergilius* de *invent. rerum Lib. 5. cap. 9.* eundem morem ex *Apulejo* probat, quod orientem spectantes, orando incrementis solis tacite adprecari sint, quod tamen de Sole justitiæ Christo Christianis explicandum tradit. Sic testatur *Alexan.* ab *Alexandro Lib. 4. genialium dierum*, Magorum & Persarum morem fuisse, primo semper diluculo canere Diis, hymnosque & laudes dare, orientemque Solem venerari.

§. VIII. Quæ contra hunc situm solent excogitare dubiola, tanti non sunt

sunt momenti, ut prolixum mereantur
 calamum. Quod ajunt *Patres* descri-
 bere *Paradisum*, quod ibi perpetuum
 fuerit ver, at *Mesopotamiam* frigoris non
 esse expertem, vel id solum destruit,
 quod terra magnam maledictionem
 propter transgressionem *Protoplasto-*
rum subiverat *Gen. 16. 17. 18. Rom. 8. v. 20.*
 Pergunt & auxilium quærunt in voce
 גֶּן, quam dicunt esse *appellativam*, ade-
 oque non *Regionem*, sed voluptatem
 tantum denotare. Verum antea dedi-
 mus probatum hanc vocem גֶּן *Gen.*
2. v. 8. esse *proprium*, adeoque *Regionem*
 portendere. Instant: Licet conceda-
 mus nomen *proprium* horti esse, quia
Cain Gen. 4. dicitur inhabitasse *Eden*,
 sed num *fratricidæ* pro exilio conce-
 sus *Paradisus*? Hic frustrantur versione
 vulgata; non enim dicitur *Cain* habi-
 tasse in *Eden*, sed in terra *Noth*, ad
 orientem *Eden*, id est, *ab orientali parte*
Eden. Tandem inferunt quod *Eden* ex
 quo *Adamus* fuit ejectus, locus fuerit
 inaccessus; at *Eden* apud *Esaiam* &
 Eze-

Ezechielem Regio fuit culta & habitata. Sed hoc ipso nihil aliud evincunt, quam quod Eden ante diluvium fuerit locus inhabitatus & post diluvium cœperit habitari. Addunt & alias objectiones sed istæ minus solidæ sunt.

§. IX. Ambitum, longitudinem Paradisi & latitudinem proponentes Scriptores in diversas abeunt opiniones, quarum aliæ in excessu, aliæ in defectu se habent; aliis nimium extendentibus hunc hortum, aliis vero nimium contrahentibus. Verum spatium illud, seu magnitudinem quod concernit, cum nec Moses, nec alii Scriptores certi quidpiam scripserint, conjecturis tantum locum dederunt. Nam qui *Eden* & *hortum ipsum* latissimè in oriente diffuderunt per *Syriam, Arabiam, Mediam, Persiam, Mesopotamiam, Damascum & Ægyptum*; Seu ut alii per totam fere *Asiam & Africam*, faciunt *Paradisum* contra Divinum Historicum aliquem orbem & non *hortum*. Et hi dum latifundia Adamo custodienda & colenda
tri.

tribuunt, non vident se, & naturam rerum, & commodum communis nostri parentis convellere, cujus exemplo nos docuit Dominus naturæ, naturam parvo debere esse contentam. Et quis quæso *Tostato* manifestaverit *Paradisi* longitudinem fuisse circiter duodecim miliarium; ambitum vero ejus triginta sex vel quadraginta? Et unde *Bellarminus* suam hauserit notitiam? qui huic *horto* locum adeo spatiosum adsignat, ut extra regionem *Eden* sese extendat. Alii aliter hic se torquent. Sed ut diximus, cum nulla nos monumenta doceant antiqua hujus amplitudinem, par est, ut simus contenti ea revelatione, quam ex *Historia* *Ἰεωπυύσῳ* accepimus, & ut simpliciter verbis Spiritus Sancti habeamus fidem.

§. X. Inde quod *aboriente* hujus *horti Eden* *כַּרְיִן* collocatus dicitur Cherubinus *cap. 3. Gen. v. 24.* duo, quæ lineis admodum paucis veniunt illustranda, possunt erui, unum est, quod

quod inde colligitur: *introitum in illum hortum, vel quasi ostium Paradisi fuisse ab orientali ejusdem parte, ubi introire & exire cuncta poterant animalia, cum ab Adamo propriis insignerentur nominibus, verum amplitudo hujus ostii silentio tegitur. Interim tamen ex magnitudine animalium transeuntium & exeuntium posset colligi, ad minimum octo vel decem cubitos fuisse latum, ut animalia majora, ceu sunt: Elephantes, Cameli, Rhinocerotes &c. potuerint ingredi, nisi verosimilius putetur ejusdem ostium ab utraque parte munitio, tam latè sese extendisse, ut vel decem animalibus, si non pluribus, simul & semel transeuntibus patuerit aditus. Alterum quod hinc habetur est: hortum illum undique fuisse clausum & probe munitum. Verum quibus clausus, qualisve fuerit illa munitio, cum perpetuo delitescat. frustra hic prolongatur sermo.*

§. XI. Nec est quod ipsam figuram hujus horti multis ambiamus verbis,

bis, cum nihil certi de illa determinare
 poterit humana sagacitas. Si præsupponatur
 tamen illud תוך הגן *medium horti*,
 in quo locatæ dicuntur arbores præ-
 stantiores, vite nimirum & scientie bo-
 ni & mali, hic Mathematicè esse sumen-
 dum, adeo ut revera æternus ille Pla-
 stes dictas arbores in centro horti
 plantaverit, tum posset aliquis facile
 putare *Circularem*, ceu perfectissimam
 figuram *horto illi in Eden* esse adsignan-
 dam. Verum *Rotunda* figura non quo-
 vis modo, & respectu omni censetur
 perfectissima; sed ratione capacitatis, &
 quarundam aliarum singularium affe-
 ctionum sic nuncupatur. Dantur enim
 multa in aliis figuris, quæ *Rotunde* non
 competunt, ceu figuræ *Triang.* *Qua-*
drang. & *Quinquang.* reliquas in eo supe-
 rant figuras quod quinque corpora
 regularia illis terminentur, & *Triang.*
Quadrang. & *Sexang.* hoc agnoscunt pe-
 culiare, quod absq; aliarum figurarum
 admixtione in plano compositæ conti-
 nuam possint constituere superficiem.

Omniū figurarum constantissima est *Triangularis*, undè utrique Trigonometriæ fundamentum certissimum præbet & immobile, quæ insuper ab Architectis ad confirmandas structuras; à Mechanicis ad roborandas machinas; à multis quoq; Opificibus ad perficienda organa aliaque adhibetur opera. Figuræ vero *quadrangulari* ab Architectis aliqua præ reliquis jure optimo conceditur prærogativa, quippe quæ ædificiis est aptissima, omnes enim ejus anguli sunt recti, qui acutis angulis pariter & obtusis suâ præstant mediocritate. Hinc non sine causa conjiceremus *Paradisū* fuisse *quadrangulārē*, & hæc conjectura haud parum confirmatur figuris Tabernaculi fœderis, templi Salomonæi, urbium Leviticarum, nec non novæ Hierosolymæ, in quibus omnibus *rectangularis* figura ab ipso DEO reliquis fuit prælata.

§. XII. Nunc demum ad ipsam *Paradisū* existentiam seu ejusdem *permanſionem* inſinuandam nostrum movemus calānum, cum æque circa hoc negotium ac ullum

aliud, cui in hoc *argumento* perlustrando
 fuimus adstricti, miros deprehendamus
 sententiarum æstus imo apud quosdam
 fluctus quasi in simpulo excitatos. Multi
 enim (ut nihil de iis dicamus, qui *para-*
disum ante diluvium à terra absorptum,
 & in illius locum flammam substitutam
 fuisse arbitrantur) *paradisum* tam quo ad
 antiquum suum decorem, quam quoad
 locum superesse acriter propugnant;
 plures per generalem illam totius orbis
 eluvionem κατὰ πάντα dissipatam ac sub-
 latã esse illam Regionem, in qua *paradisus*
 fuerit plantatus, & sic faciem ac ποιοθε-
 σίαν periisse enixe laborant adstruere;
 plurimi vero *paradisum* qua ornatũ dun-
 taxat, elegantiam & peculiarem loci
 κοσμοτότητα cum universali cataclysmo ob-
 rutũ & violatum, at quã flumina Loca,
 quæ disertè ὁ θεόκλητος Geneleos Scri-
 ptor delineavit, etiamnum extare cautè
 contendunt & defendunt. Cuius enim
 facile adparet *paradisum* non esse destru-
 ctum, quoad partem terræ, quasi pars
 quædam terræ interierit, cum in terra
 fuit

fuit, ceu superius probatum, utique quâ locum superesse tum videtur. Potuit quidem variis casibus mutari ejus facies, sed ejus locum sedemque non amplius extare, quis propterea dicat? & fuit *Paradisus* casibus obnoxius, sicut & cætera mortalia cuncta. Ea enim est hortorum natura, ut facile per hominum incuriam & temporis injuriam possint squalescere. Nec mirum alicui hoc videri debet, *Jerusalem* enim civitas DEI florentissima, nunc everſa est; & *Sion*, mons DEI, Sacrosancta quoque DEI *arca*, jam dudum vetustate consumta sunt. Quamobrem etsi *Paradisum* quâ locum manere superstitem damus, tamen quoad accidentia, loci amœnitatem & accuratam circumscriptionem immutatum urgemus, quia limites ac termini illius per diluvium sunt deturbati, cum tota terræ facies miserè sit devastata, omnia confusa, saxa disjecta, petrae defractæ in unum conjectæ, & montes

excelsi facti. Non tamen fuisse montes antediluvianos reluctamur, cum illi duplici modo possint adstrui. 1. quia in ipso diluvio expressè montium fit mentio, dum profunditas aquarum per montes significatur, si enim excelsiora sub cœlo montium præcipitia aquis sint operta, utique ante diluvium fuerunt: *Ab est enim tertii adjecti ad est secundi adjecti valet consequentia.* Vel si non fuerunt, non potuerunt obrui, cum *non entis nulla accidentia, & nullæ sint qualitates.* Posterius est contra manifestam Spiritus Sancti adsertionem, ergo prius sit necesse est. 2. quia ante diluvium etiam fuerunt flumina, quæ nequam potuissent profluere, nisi ex eminentioribus terræ partibus, ad depressiora derivata essent. In ipso tamen, uti dictum, diluvio aquæ ingentes arenarum cumulos congefferunt, & postea etiam terræ motibus, aquarum vi & impetu, montes novos adsurrexisse constat. *Paradisum* itaque quæ pristinum

num amœnitatis statum ut statuamus deperditum, jubet nos 1. *Sanctissimi labii aeterna profunditas*, extat illa disertis verbis concepta Gen. 7. à versu 16 ad finem usque. Ibi enim ex descriptione & universalitate cataclysmi, *paradisus* haud obscure censetur destructus, cum omnia sub cœlo montium cacumina fuerint operta, & ipsa inundatio aliquot menses super terram duraverit, neque fas sit generalem illam scripturæ sententiam ad certa loca restringere, aut miracula præter Scripturam confingere. Judicet nunc qui judicare potest, & cum non cerebrum sub calcaneo situm est, ubi tum temporis locorum terrestris *Paradisus* manerit, & quomodo ab illuvie aquæ atque impetu liber esse ac superesse poterit, nisi sub sphaera lunæ, quod antea pernegavimus, pensilem eundem teneat. 2. Nos urget plurimorum *Patrum*, & veterum *Scripturæ Interpretum*, ad hanc sententiam accedentium unio; nec non

recentiorum *Theologorum*, hoc idem adferentium *consentiens adprobatio*. Inter illos nominamus *Oleast. Eug. Chat. Janf. Franc. Svar. Salian. Blas. Est. per. Corn. à Lap.* Quorum huc collimantia verba, longum valde & tædiosum foret hic recensere singula. Inter hos vero recensemus nullos, cum omnes in quantum innotuit, habeamus conspirantes, qui sane hanc sententiam propugnassent nunquam, nisi magis validæ rationes à nostra militarent parte. 3. nos stimulat *structura arce Noachicæ*. Si enim *paradisus* non fuisset violatus, utique Noach in illo conservari potuisset, adeoque *fabrica arce* neutiquam fuisset opus. 4. Accedunt *testimonia sensuum*. Collocatur enim *Paradisus*, ceu ex superioribus claret, secundum Adcuratiores, in *Mesopotamie* aliquo angulo, quæ loca & olim & etiamnum sunt cognitissima, si jam iis locis fuit & adhuc esse & superesse deberet, utique ejusdem decor & amœnitas incompara-

rabilis vel visu vel auditu innotesceret. Ast neutro horum. Relinquitur ergo *Paradisum* post diluuium in pimævâ suâ amœnitate non comparere.

§. XIII. Antiquum suum vigorem etiam post diluuium *Paradisum* obtinuisse, & etiamnum obtinere satis prolixa verborum pompa promulgant, *Iust. Tertul. August. Epiph. Tho. Damasc. Abul. Bellar. Georg. de valentia.* Et alii quam plurimi censent eundem peculiari DEI providentia ab inundatione aquarum mansisse intactum, & in eo etiamnum sanctissimè & quietissimè vivere Henochum & Eliam. Quorum tamen cum omnia rationum momenta sint minora, quam ut de statu suo animum deturbare conceptamque opinionem valent dejicere, leviter & carptim hic veniunt tangenda. i. quo suavitentur tueri commenta argumentum inde est desumptum, quod *Henoeh & Elias suis corporibus congruentem haberent sedem, donec tempus esset, ut eum.* An-

ti-Christo congregantes vitam cum morte commutarent. Verum hæc usque adeo *atque inanis* piget retulisse, quam inepte enim miracula rationis suæ metiuntur decempeda nemo non videt, dum statuunt Henochum & Eliam non Spiritualem, sed animalem etiamnum ducere spiritum, & in propria persona ante diem novissimum redire.

2. *À columba ramum Olea ad Nochum ferente,* peritum. Verum quod folium illud *è Paradiso* sit advectum, *Rabbinorum* quorundam figmentum est, qualem quæso certitudinem de recessu aquarum colligere potuisset Noach; nisi Oleum istud in terra aliqua aquis hæcenus inundata, nunc vero restituta crevisse scivisset, ceu hoc etiam *Gerundensis* contra *Rabbinos* merito urget. Et Moses disertè testatur, diminutas jam tum aquas, & per dies complures arcam in montibus stetisse, cum folium illud adferretur, Oleaque semper viret foliis, ergo potuit sub aquis diluvii fo-
lia

lia sua servare, non enim marinas saltem herbas & arbores sub aquis vivere; sed etiam alias in sicco crescentes sub aquis durare testantur Physici, quorum aliqua testimonia à Bocharto, Hieroz. part. 2. lib. 1. cap. 4. collecta videre est. Theophrastus Hist. plant. lib. 4. cap. 8. hac de re ita refert: Εἰ δὲ τῆ Ἰαλιάτῃ ἐρυθρᾷ δένδρῳ ἕνα φύλλον καὶ καλῶσι αὐτὰ δάφνην, καὶ ἔλαιον. Ἔστι δὲ ἡ μὲν δάφνη ὅμοια τῆ ἄρια, ἡ δὲ ἔλαια τῶ φύλλῳ καρπὸν δὲ ἔχει ἡ ἔλαια ὠρεπλήσιον δὲ ταῖς ἔλαιαις. Et Plinius libro 13. cap. 25. *In mari vero rubro silvas vivere, laurum maxime, & Olivam ferentem baccas* Esc. confer *Plutarchum de facie in orbe lune, & ingeniosissimum. Bochartum loco citato.* Ne autem quis putet, oleam aliquam in monte conservatam retinuisse unum alterumve folium, unde columba illud, quod Noacho adtulit, decerpere poterit, notandum ex Columella lib. 6. cap. 6. item Pallad. lib. 3. cap. 18 *illas arbores neque depressa loca, neque ardua, ma-*

gisque modicos clivos amare, quales in Italia Sabinorum, vel tota provincia Betica deprehenduntur 3. depromunt *ex dicto Syr. cap. 44. v. 19.* indeque posse probari ajunt Henocum & Eliam in *Paradiso* adhuc degere. Sed hic decipiuntur vulgatâ versione, quia in Idioma te græco nulla fit mentio *Paradisi*. Præterea, ut nihil dicamus quod liber ille non fit in canone, ponimus licet non concedamus, rem ita esse, non dum tamen *Paradisu* *αἰσθητὸς* sed *νοητὸς* intelligeretur. 4. desumunt *ex versu 3. cap. 11. Apocal.* ubi fit mentio duorum testium, per quos volunt intelligi Henochum & Eliam. Verum aliter orthodoxi *Scripturæ Interpretes & Theologiæ Doctores*, quorum quidam hoc adplicant ad duo Test. Vet. & Nov. quidam vero ad quosvis fideles *Ecclesiæ Doctores & confessores*, videat proinde, qui plura desiderat, illorum commentationes & dogmata prolixiora 5. colligunt *ex ipso diluvio Noachico*, quod
 pu-

putant loca tantum ab hominibus culta perdidisse, qualem non fuisse *Paradisum* tenaciter propugnant. Sed robur hujus argumenti facile frangitur ex illis quæ superius dicta sunt, tam ab universalitate diluvii; quam quod plurima rum fuerint loca, inculta ab hominibus & extra *Paradisum*, quæ tamen vastata, quæ omnia nunc iterum ad nauseam usque repetere nullo fit opus modo. 6. denique nectunt à proprio quorundam Patrum & Scholasticorum suffragio, qui hoc idem senserint. Verum quidquid in Patribus Scripturarum Auctoritati congruit, cum laude ipsorum recipimus, quicquid non congruit, cum pace eorum rejicimus. Quoties igitur Auctoritas humana adfertur, prudenter omnino agendum, nec facile credendum, nec nimium diffidendum, quia

Intererit multum Dabus ne loquatur Herusve.
 Plura, quæ in præconceptæ suæ opinionis adducunt fundamenta, si adferamus, magis res obnubilaretur quam illustraretur,

super sedemus proinde allatis, & cum terrestrem *Paradisum* amiserimus ad cœlestē properemus, unicum enim superest, in quo solari possumus jacturam & refarcire omnia in infinitum: *Paradisus terrenus splendidissimus fuit, sed collocatus ad cœlestem vilissimus.* Interea dum in his terris mortalitatis adhuc induimur *Τριβώνιον*, *Paradisus* noster sint *Templa* & *Oratoria*, ubi DEUM sincerè colamus, ejus memoriam, nostram miseriam meditemur, donec ex *horto* & *Paradiso* Ecclesiæ militantis transferamur aliquando in *Paradisum* Ecclesiæ superne triumphantis ut fiamus *אילי הצדק מטע אילי הרה* *arbores justitie, Plantatio Jehovæ in glorificationem.* Ubi Jehovah DEUS, Messias noster. *vite arbor*, Electos suos, *Φύτωνα ἐς δόξαν* fructibus vitæ, gaudii & dulcedinis æternum, saturabit.

CUI SIT LAUS, HONOR ET
GLORIA IN SECLA
SECLORUM.

Dum

*Inter egregia Eruditionis ornamenta
merito numerandus*

Clariss. DN. CANDIDATUS

JONAS FREDELH /

Amplas ingenii dotes Disputatione Graduali
de *PARADISO* solerter explicuit,
Carmen Gratulatorium

Cynthius O quantâ Te extollet tempore
laude

Phœbæum decus & gloria magna virum!
Namque jacere nequit, Studiis quicquid amaris,
Tu quibus intendis mentem animumq; tuum.
Non latet; in superas (manet alta mente repositum)

Grævus sese infert æthereasque domos.
Sideris horridi sævo splendore corusci,
Naturam docuit vis aciesque tui
Ingenii: Alma parens frugū nec jam minus ipsa
Ducitur examen digna subire tuum.

Hortus Eous ubi, sceleris loca conscia primi,
Et primi sedes non diuturna Patris.

Atque ibi depingis declivia flumina fonte
Quatuor ex uno, quæ sociata ruunt.

Hic jucunda quies hominisq; haud anxiosa vita,
Eheu quam fugiens & brevis illa fuit!

Macte nova antiqua virtute: hac itur ad astra,
Illuc perpetuo gaudia dulcia habes.

festino calamo consignavit
SVEN MELANDER.

CANDIDATO *Philosophiæ* DIGNISSIMO
DN. JONÆ FREDERICKI
Amico suo impensè colendo;

Dum Materiam selectissimam
de

HORTO EDENICO,
eruditè & solerter concinnatam,
DISPUTATIONE GRADUALI
ex Cathedrâ publicâ strenuè defendebat,
Verbis quidem hisce paucissimis, & subitaneò calamo;

Edenis sacri depingis læta vi-
reta,

Deliciis pascens sensus animumque
decoris;

Ut Paradisiaca decoratus sede be-
ata

Coelicalarum, animam pascat ter
sancta voluptas!

*Mente tamen longè prolixiori
gratulabatur,*

NICOLAUS M. FRIDELINUS.

In

Disputationem inauguralem

Clariss. DN. JONÆ ER EDN:SE/

Philosophiæ Candidati probatissimi,

GRATULATIO.

Diu desiderata dulcius obtinentur: quam
sententiam vere faciebam Meam, cum in
Livonia, fama, quæ nunquã tacere didicit, pro-
mulgavit, Te, clarissime Dn. Candidate, pro
honoribus Academicis legitimè consequendis
Cathedram Academicam jam propediem ascen-
surum esse, simul quidem gaudium gavisus
non exiguum, cum mihi, ex officio in me Tuo,
& amore, qui nihil reliquit inexpertum, quicquid
à pueris cum ipsa etate atcrevit simul, senescere
autem nescivit, per tabellarium, meo Tui de-
siderio, meaque in Te promptissima voluntati,
hæcce paucissima transmittendo in Nominis tui
honorem, quodammodo satisfacere licuerit. Egre-
giam sane disp. materiam elegisti, quid di-
cam amplius? insignem: quam eadem promti-
tudine & ingenii tui dexteritate, quã à Te
eruditè & nervosè elaboratam atque exposi-
tam esse conjecto, ipsam cum laude defensu-
rum auguror. Gratulentur sibi itaque om-
nes tui præceptores, quorum fidei & instituti-
oni commissus fuisti, de tanto tuo, tam cele-
ri & tam felici studiorum tuorum profectu:
gau-

gaudeamus propinqui & amici Tui, praesertim
ego, cui, ut spero, Tantum Amicum fortuna
non invidabit! triumphant carissimi cui Paren-
tes, quorum jam senii solatium factus es ma-
gnum & exoptatum! plaudeat clarissimus Dn.
Candidatus ipse, cui ingenium egregium non
denegavit divina Majestas! Ut omnia adeo
demum ad votum Tuum feliciter fluant, fa-
ciat summus rerum Conditor; ut finem,
quem animo meditaris, placidam & secundam
auram obtineas! Quod una cum Tua Clari-
tate cernuus à Trinuno semper precabor: fi-
dele supplicis votum exaudiat. D. T. O. Ma-
ximus! vale!

Dabam Revaliz Livo-
norum in Arce ex Mu-
seo meo 27 Martii
A. 1697.

quam amica manu
adjunxit

GUDMUNDUS MALMBECCKIUS,
Wex. Smol.

